

Eesti Puuetega Inimeste Koda

Sinuga

Sügis 2017

INTERVJUU:

*MTÜ Eriline Maailm
ühendab eriliste
lastega vanemaid*

REHABILITATSIOON:

**Koosloomes
inimkesksema
rehabilitatsiooni
poole**

KULTUUR:

*Tantsulavastus
Vajadus Test*

ABIVAHENDID:

*Uus abivahendite
SÜSTEEM
lähtub inimeste
vajadustest*

RAAMAT:

*Kultuurisündmuste
ligipääsetavus
on heaolu võti*

PÕNEV LUGEMINE:

*Nägemata
nähtud
maailmast*

Ajakiri Sinuga ilmub 1994 aastast.

EPIKoda on sõltumatu ja professionaalne puudevaldkonna poliitika ja ühiskonna arvamuse kujundaja.

Sinuga

TOIMETUS

Toompuiestee 10
10137 Tallinn
Tel 661 6629

Peatoimetaja

Helen Kask

helen.kask@epikoda.ee

Kujundus

Kati Roosimaa

AS Ajakirjade Kirjastus

Esikaane foto: Shutterstock

Toimetusel on õigus kaastöid lühendada ja toimetada.

Sinuga

ilmub 2-4 korda aastas.

Sinuga väljaandja on

MTÜ Eesti Puuetega Inimeste Koda

Eesti Puuetega Inimeste Koda (EPIKoda) on avalikes huvides tegutsev vabaühendus ja katuseorganisatsioon Eestis tegutsevatele puuetega inimeste organisatsioonidele. EPIKoja missioon on puuetega inimeste ja krooniliste haigete elukvaliteedi, ühiskonda kaasatuse ning eneseteostuse võimaluste tõstmine läbi huvikaitse ja koostöö.

EPIKoja võrgustikku kuulub 16 piirkondlikku puuetega inimeste koda ning 32 üle-eestilist puudespetsiifilist liitu ja ühendust, lisaks 3 toetajaliiget. Kokku esindab EPIKoda umbes 420 organisatsiooni üle Eesti.

Rohkem infot koduleheküljelt:

www.epikoda.ee

[facebook.com/EPIKoda/](https://www.facebook.com/EPIKoda/)

Väjakutsetest pakatav sügis!

Seekordse sügisnumbri koostamise ajal valmistame EPIKoja meeskonnaga ette ligipääsetavuse-teemalist konverentsi „Euroopa ligipääsetavuse direktiiv – muudame ligipääsetavuse reaalsuseks“. Konverents toimub oktoobri algul kahel päeval Narvas ja Tallinnas. Kui tavapäraselt keskendutakse peamiselt füüsilisele ligipääsetavusele, siis seekordne konverents vaatleb teemat oluliselt laiemalt, võttes fookusesse e-teenused (e-kaubandus, makseterminalid, piletimüügi- ja registreerumisautomaadid, telerid ja teleprogrammid, e-raamatud, nutiseadmed) – kas e-teenused on piisavalt ligipääsetavad? Muidugi ei jää tähelepanuta ka füüsilise ligipääsetavuse küsimused.

Direktiivi sisu tugineb Euroopa Komisjoni ettepanekule luua õigusakt, mis muudaks Euroopa Liidus pakutavad tooted ja teenused puuetega inimestele ligipääsetavamaks. Euroopa puuetega inimeste organisatsioonides (sh ka meie EPIKojas) tehakse tööd ligipääsetavuse direktiivi ettepaneku vastuvõtmiseks, et sellest saaks siduv ja toimiv õigusakt. Kuid konverentsil käsitleme ligipääsetavust laiemalt, mitte ainult Euroopa Komisjoni ettepanekut. Fookuse seame ka kohalikule tasandile ning vaatleme, kuidas paremini tagada keskkonna ligipääsetavus, arutame, kuidas jõuab arusaam ligipääsetavusest otsustajateni, ning mõtiskleme, kas ligipääsetavus on inimõigus. Kust läheb piir, millest alates võib öelda – seda saame või ei saa teha?

Konverents on Eesti Euroopa Liidu Nõukogu eesistumise ametlikus kavas. Kahel päeval võõrustame pea 200 osalejat Eestist ja mujalt Euroopast. Konverentsi läbiviimist toetab Riigikantselei koostöös Kodanikuühiskonna Sihtkapitaliga, samuti toetavad Narva ja Tallinna linnavalitsused. Ajakiri jõuab trükist välja vahetult enne konverentsi ning uut numbrit hoiab lugeja esmakordselt käes konverentsi ajal. Loodetavasti jagame õpitut juba järgmises numbris.

Ajakirja Sinuga sügisnumber hoiab vaatamata konverentsile traditsioonilist joont. Tavapärasest enam on artikleid, mis käsitlevad muudatusi sotsiaalsüsteemis: puude taotlemise, rehabilitatsiooni ja abivahendite valdkonnas. Jagame infot enda tegemiste kohta ning räägime, kuidas edeneb ÜRO puuetega inimeste konventsiooni variraporti koostamine. Emotsionaalne lugemine on kindlasti intervjuu Zenja Volohhonskajaga, kes jagab avameelselt kogemusi erivajadusega lapse kasvatamisest ning räägib, milliste probleemidega on silmitsi vene pered Eestis. Lisaks on mitu teemat seotud kultuuri ja kultuurilise ligipääsetavusega: tutvustame üht värsket materjali, mis aitab kultuurisündmuste korraldajatel oma üritusi senisest ligipääsetavamaks muuta. Jagame nägemispuudega inimeste vahetuid muljeid suvisest tantsupeost ning teeme ülevaate

ühhest põnevast näitusest ning peagi publikuni jõudvast tantsulavastusest. Uurime ka, kuidas kogub marke inimene, kes ise ei näe.

Tegusat sügist ning head lugemist!

Helen Kask,
peatoimetaja

EESTI PUUETEGA INIMESTE KODA
THE ESTONIAN CHAMBER OF DISABLED PEOPLE

SISUKORD

ARVAMUS

4. Valguskiir õppeaastasse

LUUBI ALL

5. Puude tuvastamisest tööelistel inimestel
8. Muudatused sotsiaalses rehabilitatsioonis

INTERVJUU

10. MTÜ Eriline Maailm ühendab eriliste lastega vanemaid

EPIKOJA TEGEMISED

14. Õigusnõustamise kokkuvõte

UUDISED

15. Uudised

VÕRGUSTIK

16. Sõlmitud on esimene leping gluteenivaba kaubamärgi kasutuseks!

LIGIPÄÄSETAVUS

17. Euroopa Ligipääsetavuse Aktist

REHABILITATSIOON

18. Koosloomes inimkesksema rehabilitatsiooni poole

ABIVAHENDID

21. Uus abivahendite süsteem lähtub inimeste vajadustest

VARIRAPORT

24. Variraport ÜRO puuetega inimeste õiguste konventsiooni täitmisele Eestis

PIIRI TAGA

26. Jakartas puuetega inimeste õiguste alasel koolitusel

RAAMAT

28. Kultuurisündmuste ligipääsetavus on heaolu võti

KULTUUR

30. Kaunid tantsumustrid jõudsid pimedate pidulisten
33. Lavastus VajadusTest
36. Mõistmiseks ei pea olema pime

PÕNEV LUGEMINE

38. Nägemata nähtud maailmast

ÜKS PÄEV

41. Tavaline päev Saaremaa PIKis

KOLUMN

43. Mõtteid universaalsest disainist

Valguskiir õppeaastas

Õppeaasta on alanud, seda me juba teame. Ja kõikide õnneks ei alanud ta augustikuus, vaid ikkagi normaalselt – septembris.

Kõik me mäletame seda koolitunnet ja tegelikult tunneme seda ju ikka iga aasta alguses. Enamasti jahmatab see meid läbi värvikirevate pinalireklaamide kõikjal avalikus ruumis, kus meil soovitatakse osta veel üht targakstegevat arvutimängu või mobiiltelefoni, ehkki ühelgi vidinal – olgu see nutimobla või isekirjutav pliiaats – pole õppimise ja eneseharimisega mingit pistmist.

Sellega on pistmist ainult meil endil.

Sestap – katsume keskenduda mitte vahenditele, vaid hoopis inimestele, kellelt on midagi õppida, ning – mis põhiline – kõigile inimestele, kes oskavad ja tahavad õppida.

Saksa juurtega USA kirjanik Kurt Vonnegut, keda ma häälmeelal alati loen ning ikka uuesti tsiteerin, on öelnud palju ägedaid asju, ent tema kreedoks jäi alati lause: inimene on vankumatu valgustriip.

Ja mitte keegi (raamatus “Tšempionite eine”) ei tohiks kedagi tahta õpetada niivõrd vankumatult, et teha näiteks oma tütre paadi päramootorit. Inimeses tuleb leida üles tema õige valguskiir ja vastavalt sellele suunata teda tema eluteel.

Me peame üksteise valguskiirt hindama ja hoidma. See on kõige olulisem, sest see on osa inimlikkusest, mis meid kõiki hõlmata suudab.

Kui me selle meelde jätame, siis saame aru, et meil kõigil on õppida. Jätkugu selleks vaid tahet. Ja mitte ainult noortel, vaid ka vanadel. Mitte ainult õpilastel, vaid ka pedagoogidel. Mitte ainult riigil, vaid ka kodanikel, mitte ainult kodanikel, vaid ka kogu maailmal. Ja õppurite kontekstis peame suutma hariduses tõsta latti nii kõrgele, et õppida võiks olla põhjust ka tööandjatel – et nad ei näeks tööjõu vähesuse probleemi lahendusena ainult välistööjõudu ega takerduks stereotüüpidesse, vaid saaks aru, kust otsida häid, siiraid, kohusetundlikke ning alati edasiõppimisvõimelisi inimesi meie keskel.

Ma loodan, et ka Astangu Kutserehabilitatsiooni Keskus suudab koos teiste õppeasutustega jätkuvalt õppida ja suurendada positiivset jälge kaasavas hariduses. Nii saaksime tegeleda rohkem inimeste võimetega kui puudustega. Erivajadustest koosnev haridussüsteem muutuks paindlikumaks ja suudaks paremini üles leida õpilasele kuuluvat valguskiirt. Kui me koos õpime, saame igal juhul mitte mööduvaks kilomeetripistik, vaid tulevikku suunavaks teeviidak.

Seesama Kurt Vonnegut, keda eelnevalt tsiteerisin, on andnud meile ka märku inimühiskonnast: inimsaavutuste redelil pole vaid üks pulk, neid on palju. Ükski asi ei koosne vaid ühest mõttest, toimub igikestev ronimine redelil, mis koosneb paljudest pulkadest – kui seisad ühel, on su näo kõrgusel järgmine, ning ennast edasi hiivates on alati kusagil uus pulk, millele ronida.

Vonneguti meelest võime me olla täpselt nii targad ja nutikad, kui maailm meilt ootab.

Ärgem siis alahinnakem mitte kedagi, mitte kunagi.

Siia oleks lõpetuseks vaja lisada vaid üht: jätkakem maailma kasvatamist selles suunas, et ta oskaks ringi vaadata ning märgata.

Kert Valdaru

Astangu Kutserehabilitatsiooni Keskuse direktor

Kuigi töövõimereform on saanud meedias hulgaliselt tähelepanu, on see tekitanud puudega inimestes üksjagu segadust ja arusaamatust.

Puude tuvastamisest tööealistel inimestel

Vaatamata sellele, et aasta alguses jõustunud töövõimereform on saanud hulgaliselt tähelepanu kõikvõimalikes meediakanalites ja väljaannetes, on reform ikkagi tekitanud puudega inimestes üksjagu segadust ja arusaamatusi. Mida tähendavad mõisted töövõime hindamine, ühistaotlus, ühe ukse poliitika? Kuidas toimub tööealise inimese puude tuvastamine, kaua see aega võtab, millised toetused on mõeldud puudega tööealistele ja miks on vaja puudega inimese kaarti?

TEKST: **Merlin Murumets**, sotsiaalkindlustusameti ekspertiisi ja sotsiaaltoetuste osakonna juht FOTO: **Shutterstock**

Kui soovid taotleda ainult puude tuvastamist, siis tuleb esitada taotlus sotsiaalkindlustusametile. Taotluse leiad sotsiaalkindlustusameti kodulehelt rubriigist Blanketid. Selle saab inimene mugavalt kodust lahkumata ära täita, digitaalselt allkirjastada ja ameti e-postile info@sotsiaalkindlustusamet.ee saata. Taotlust võid saata ka posti teel aadressile Endla 8, Tallinn. Kui aga vajad abi taotluse täitmisel, siis tasub tulla sotsiaalkindlustusameti klienditeenindusse, kus saad taotluse täita meie klienditeenindaja abiga.

Taotluse võib sinu eest täita ka sinu pereliige, hooldaja, sotsiaaltöötaja või keegi teine. Sel juhul vajame taotlusele lisaks sinu allkirjale ka sind abistanud isiku allkirja. Kui taotluse allkirjastab üksnes sinu abistaja, siis tuleb taotlusele lisada volitust tõendav dokument. Volitus võib olla nii lihtkirjalik kui notariaalselt kinnitatud.

Kuna taotlus töövõime hindamiseks ja puude tuvastamiseks on samal vormil, sealt ka nimi ühistaotlus, saad üheaegselt taotleda töövõime hindamist ja puude tuvastamist. Ühistaotluse võid esitada nii töötukassale kui sotsiaalkindlustusametile.

Abiks taotluse täitmisel

Oluline on kirjeldada oma seisundit ja võimekust vastavalt tegelikkusele, arvestades oma igapäevategevusi ja toimetulekut. Kui sul on raskusi oma seisundi sõnastamisega, esita endale mõttes näiteks küsimusi „Kuidas ma seda teen?“, „Millistes olukordades see tavaliselt juhtub?“ või „Kui tavaliselt pean ... tegema, siis mismoodi ma seda teen?“. Valusid või takistusi aitab välja tuua, kui vastata küsimustele „Mida ma tunnen?“ või „Mis mind takistab?“.

Taotluse küsimustele vastates arvesta, et tegevus peab olema sul sooritatav:

- **tavapärasel moel ohutult** – tegevus ei tohi olla teostatud ülisuure pingutusega;
- **piisavalt hästi**;

Sotsiaalkindlustusameti ekspertarstide nõunik Meris Tammiku soovitusel taotluse täitjatele:

Taotluse täitmisel on kõige olulisem vastata ausalt ja objektiivselt. Piirangute ja vaevustega liialdamine ei ole tulemuslik, sest ekspertarst kontrollib kõiki väited haiguslugude sissekannete järgi. Töötav taotleja peaks kirjeldama ka seda, milliste tööülesannetega tal raskusi on, see annab arstile lisaks terviseinfole informatsiooni ka praktilisest sooritusvõimest.

Kindlasti on vaja ära märkida abivahendid – milliste tegevuste juures ja kui sageli taotleja neid vajab. Kogu küsimustiku IV peatükk („Abivahendid, kõrvalabi, rehabilitatsioon ja muud teenused“) on oluline, sh ka millistes situatsioonides või milliste tegevuste juures on vaja kõrvalist abi.

Ettekujutuse inimese reaalsest võimekusest ja piirangutest saab ekspertarst aga kehalist ja vaimset võimekust kirjeldavate valdkondade küsimustiku kaudu (V peatükk). Näiteks liikumise hindamisel tuleb kirjeldada mitte ainult abivahendite olemasolu, vaid ka kas abivahendeid saab efektiivselt kasutada. Kirjelda, kui palju nendes reaalselt liikumise juures abi on – st kas ja millised piirangud esinevad abivahendit kasutades ja millal („nt talvel libedaga ei saa proteese kasutada, kasutab ratastooli või invatransporti“) vms. Kõrvuti meditsiinilise informatsiooniga võimaldab see ekspertarstil ühiskonnaelus osalemise piiranguid paremini hinnata.

Küsimustikku tuleb taotlejal lugeda tähelepanelikult – paljudes küsimustes on sõnad „Kas suudate ilma raskusteta...“ või „Kas suudate ilma kõrvalise abita...“ sooritada üht või teist toimingut. Kui esinevad piirangud, siis oleks vaja täpsustada, millistes situatsioonides või milliseid toiminguid tehes need peamiselt avalduvad ja mil määral on taotleja piirangutega kohanenud.

Iga valdkonna küsimuste juures on veel ka täiendav võimalus kirjeldada ja täpsustada terviseseisundist tulenevaid muid probleeme. Siia saab taotleja panna kirja kõik, mida valdkonna küsimustes ei küsitud, aga mida taotleja peab oluliseks – seda ruumi on soovitatav julgelt kasutada.

Kui kaua puude tuvastamise protsess aega võtab?

Kui inimene taotleb ainult puude tuvastamist, siis annab tema terviseseisundile hinnangu sotsiaalkindlustusametiga

• **nii tihti kui vajalik** – tegevust peab olema võimalik korrata kohe pärast selle lõpetamist või väikese ajavahemiku möödumisel, see ei tohi kaasa tuua nii suurt kurnatust, et pärast üht korda rohkemaks jõudu ei jätku;

• **mööduka aja vältel** – tegevus peab olema sooritatav mõistliku aja jooksul. Üldjuhul võib arvestada mõistlikuks enam-vähem kaks korda niipalju aega, kui see võtaks tervisekahjustusega inimesel;

• iga küsimuse juures olevat vastusevarianti **”seisund on muutlik”** tuleks kasutada siis, kui vastava tegevuse tegemine mõnikord on võimalik ja mõnikord mitte. Kui seisund on muutlik, tuleb täpsustuste lahtis võimalikult selgelt kirjeldada, milline on sinu tegevuste suutlikkus nõ heal päeval ja milline nõ halval päeval (heal perioodil/halval perioodil), ja kui sageli esineb enesetunde halvenemist.

lepingu sõlminud ekspertarst. Ekspertarsti hinnangule tuginedes teeb puude otsuse meie menetleja, olles veendunud, et otsuse tegemisel on arvesse võetud ka kõik ühiskondlikud asjaolud.

Otsuse puude tuvastamise või mittetuvastamise kohta teeb sotsiaalkindlustusamet hiljemalt 15 tööpäeva jooksul alates otsuse tegemiseks vajalike andmete saamisest.

Kui inimene on esitanud nn ühistaotluse, st on taotlenud samaaegselt töövõime hindamist ja puude tuvastamist, siis sellisel juhul annab inimese terviseseisundile eksperthinnangu ekspertarst, kes töötab tervishoiuasutuses ja kellega töötukassa on sõlminud vastava lepingu. Sama ekspertarsti hinnang on aluseks ka sotsiaalkindlustusametile puude tuvastamiseks. Lisaks on puude tuvastamisel oluline roll ka sotsiaalkindlustusameti menetlejal, kes hindab inimese taotluses kirjeldatud laiemalt. Näiteks, millised raskused võivad taotlejal olla arstiabini, poodi või kooli jõudmisel. Menetlejal on õigus muuta ka puude otsust või suunata inimese taotlus täiendavaks arstlikuks ekspertiisiks sotsiaalkindlustusameti ekspertarstile.

Ühistaotluse menetlemine algab alati töövõime hindamisega töötukassas. Töötukassa kaasab töövõime hindamiseks ekspertarsti, kelle hinnangu alusel koostab töövõime hindamise otsuse 30 tööpäeva jooksul alates otsuse tegemiseks vajalike dokumentide saamisest. Kui töötukassa on oma otsuse ära teinud, algab puude tuvastamise protsess sotsiaalkindlustusametis. Puude tuvastamise otsuse teeme hiljemalt 15 tööpäeva jooksul alates töövõime hindamise otsuse saamisest. Puude tuvastamisel võtame aluseks töötukassa ekspertarsti hinnangu sinu terviseseisundi kohta. Seega, töövõime hindamine ja puude tuvastamise protsess võib aega võtta kuni 45 tööpäeva ning kõigepealt saad sa töötukassalt töövõime hindamise otsuse ja seejärel sotsiaalkindlustusametilt puude otsuse.

Saad ka ise kaasa aidata, et menetlused oleks võimalikult kiired ja otsust ei peaks pikalt ootama. Käi vähemalt 6 kuud enne taotluse esitamist oma arsti vastuvõtul, et andmed töövõime hindamiseks ja puude tuvastamiseks oleksid asjakohased ja piisavad. Menetlustähtaeg võib pikeneda kui e-tervise infosüsteemis olevad andmed ei ole piisavad otsuse tegemiseks ning vajame sinu arsti käest täiendavaid andmeid.

Tasuta nõustamisteenus töövõime või puude raskusastme hindamise taotlejatele

EPIKoda alustas augustist 2017 täiendava nõustamisteenuse pakkumist töövõime või puude raskusastme hindamist taotlevatele isikutele ja nende seaduslikele esindajatele. Nõustamisteenuse eesmärk on tagada täiendav ja sõltumatu tugisüsteem töövõime ja puude raskusastme hindamist puudutavate küsimuste lahendamiseks.

Tasuta nõustamisele saavad pöörduda tööealised inimesed (ja nende seaduslikud esindajad):

- kes kavatsevad taotleda töövõime hindamist ja/või puude raskusastme hindamist;
- kelle töövõime ja/või puude raskusaste on hinnatud, kuid kes ei ole rahul hindamise tulemustega ja vajavad abi otsuste sisu selgitamisel;
- kes vajavad abi ja nõustamist kaabeõiguse teostamisel seoses töövõime hindamise ja/või puude raskusastme hindamise otsustega.

Nõustamist pakutakse kontaktkohtumise, e-posti ja telefoni teel. Vajadusel pakutakse nõustamisel viipekeeletõlke teenust. Eelregistreerimisega kontaktkohtumisel nõustamine toimub EPIKojas Toompuiestee 10, Tallinn. EPIKoda on avatud tööpäeviti kl 9–17. Nõustamisele eelregistreerimiseks helistada telefonil **671 5909** või kirjutada **noustaja@epikoda.ee**

Sellisel juhul võtame sinuga kindlasti ühendust ja teavitame menetluse pikenedisest.

Milline on tööealise inimese puude tuvastamise meetodika?

Puude tuvastamisel võtame arvesse inimese tervisesei-sundit, tegevusvõimet, elukeskkonda. Muuhulgas arvestame, kas ja kui palju leevendavad piiranguid määratud ravi ja abivahendid.

Puude tuvastamise taotluses tuleb inimesel vastata küsimustele, mis puudutavad inimese toimetulekut ja hakkamasaamist 7 valdkonnas – liikumine, käeline tegevus, suhtlemine, teadvusel püsimine ja enesehooldus, õppimine ja tegevuste elluviimine, muutustega kohanemine ja ohu tajumine, inimestevaheline lävimine ja suhted.

Taotluse küsimustele vastates annab inimene kõigepealt ise hinnangu oma toimetulekule ja hakkamasaamisele. Seejärel hindab ekspertarst inimesel esinevaid piiranguid. Ekspertarst hindab piiranguid nullist neljani (0 – piirangut ei tuvasta, 4 – esineb täielik piirang). Ekspertarst peab antud hinnangut põhjendama. Taotlust viimasena läbi vaatav sotsiaalkindlustusameti menetleja võib ekspertarsti hinnangut inimese sotsiaalset suutlikkust arvesse võttes korrigeerida, mis võib mõjutada määratavat puude raskusastet.

Puue ja selle raskusaste tuvastatakse valdkonna järgi, milles esinevad piirangud on kõige suuremad. Puude otsusel märgitakse ära kõik inimesel esinevad funktsioonihäired vastavalt puude raskusastmele. Puude tuvastamise otsus ei ole kindlasti automaatne otsus, vaid põhjalikult kaalutletud ekspertarsti ja menetleja koostöös tehtud otsus.

Puuet saab tõendada puudega isiku kaardiga

Puudega isiku kaardiga saad erinevate teenusepakkujate juures lihtsalt tõendada oma puude raskusastet ja õigust

saada teenustelt soodustust. Kaarte väljastab sotsiaalkindlustusamet nii lastele kui täiskasvanutele. Soodustusi võib saada näiteks ühistranspordis, praamisõidul, muuseumides ja teatrites. Täpsemat infot saab soodustuste kohta Eesti Puuetega Inimeste Koja kodulehelt.

Ka puudega isiku kaarti saad taotleda koos puude taotlusega. Väljastame kaardi sulle 10 tööpäeva jooksul arvates puude otsuse tegemise päevast. Kaart kehtib sama kaua kui sinu puue. Kui taotled puude tähtaja lõppemisel puuet korduvalt ja sul on kaart varem olnud, väljastame sulle uue kaardi ilma taotlust esitamata. Puudega isiku kaart on tasuta.

Kui varasemalt on tuvastatud lisaks ka püsiv töövõimetus ja väljastatud pensionitunnistus, milles info puude kohta, siis pärast püsiva töövõimetus otsuse lõppemist muutub pensionitunnistus kehtetuks ja uut infot puude tuvastamise kohta me pensionitunnistusele ei kannu.

Kui puude otsus tundub ebaõiglane?

Kui sa ei ole puude otsusega nõus on sul õigus esitada sotsiaalkindlustusametile vaie. Vaie tuleb sotsiaalkindlustusametile esitada 30 päeva jooksul, arvates päevast, mil sa puude otsusest teada said.

Vaie võib olla kirjutatud vabas vormis, oluline on, et kirjas oleks asjaolud ja põhjendused, miks sa arvad, et otsus ei ole õige. Vajalik on selgelt väljendada, mida sa soovid vaide esitamisega saavutada. Vaie peab olema allkirjastatud oma käeliselt või digitaalselt. Kui vaide allkirjastab sinu esindaja, siis tuleb vaidele lisada volitust tõendav dokument.

Vaideotsuse teeb sotsiaalkindlustusamet 30 päeva jooksul alates vaide saamise päevast. Mõjuvatel asjaoludel võib vaide läbivaatamise aeg ka pikeneda, millest kindlasti vaide esitajat ka informeerime. ●

Muudatused sotsiaalses rehabilitatsioonis

Sotsiaalkindlustusameti korraldada ja rahastada on sotsiaalse rehabilitatsiooni teenus, mille abil on võimalik suurendada ja taastada inimese iseseisvat toimetulekut, mis on vähenenud tema terviseolukorra tõttu. Selle eesmärgiks on arendada inimese igapäevaelu oskusi ja töövõimet, toetada õppimist ja suurendada ühiskonnaelus osalemist. Tegemist on kompleksteenusega inimese aitamiseks juhul, kui tal on mitu probleemi, mida ei ole võimalik üksikteenuste abil lahendada ja mis vajavad erinevate spetsialistide sekkumist.

TEKST: **Kristel Ojala**, sotsiaalkindlustusameti sotsiaalteenuste osakonna rehabilitatsiooni valdkonna juht
FOTO: **Shutterstock**

Teenuse käigus hinnatakse inimese toimetulekut ja tema kõrvalabi vajadust ning nõustatakse erinevates valdkondades. Sotsiaalne rehabilitatsioon on kindla algus- ja lõpukuupäevaga, mille jooksul toimub aktiivne koostöö teenuse saaja, tema perekonna, koolikaaslaste, tööandja, perearsti, omavalitsuse sotsiaaltöötaja ja rehabilitatsioonispetsialistide osavõtul. Sotsiaalkindlustusamet suunab teenusele kuni kaheks aastaks. Inimene selle teenuse eest ise maksma ei pea. Sotsiaalse rehabilitatsiooni teenusel on inimesi kokku peaaegu 17 000. Joonisel 1 on toodud 2016. aastal põhiliste osutatud teenuste mahud tundides.

Kuigi teenus on suunatud inimestele, kelle tegevusvõime on vähenenud terviseolukorra tõttu, ei ole tegemist tervishoiuteenusega. See ei sisalda taastusravi ning selle käigus ei rahastata kompleksteenusest eraldiseisvalt tehtud massaaži, mudaravi, vesiravi jm. Taastusravi korral tuleb inimesel pöörduda oma perearsti või eriarsti poole.

Juhul, kui teenuse osutamiseks ei ole riigieelarves piisavalt rahalisi ressursse, paneb sotsiaalkindlustusamet inimese teenuse järjekorda, mille pikkus on kuni üks aasta. 2017. aasta jaanuaris seda ka tehti ning uued teenusele sisenejad pandi järjekorda, et tagada juba võetud kohustuste täitmine. Lapsed saavad teenusele ilma järjekorrata. Antud olukord andis tõuke sotsiaalse rehabilitatsiooni süsteemi detailsemaks analüüsiks ning selle korrastamiseks ja ümberkorralduste tegemiseks, et olemasolevat raha kasutada otstarbekamalt ning liikuda rohkem vajaduspõhisele teenuste osutamisele.

Lisaks on esmaste analüüside tulemusena tehtud muudatusi õigusloomes, mille mõjul on võimalik vabanevate ressursside arvelt lühendada ka täiskasvanute sotsiaalse rehabilitatsiooni järjekordi.

Mis on muutunud?

Riigikogu võttis juuni keskpäeval vastu puuetega inimeste sotsiaaltoetuste seaduse muudatuse, mille kohaselt saab lapsele, kes taotleb puude tuvastamist esimest korda, tuvastada puue enne rehabilitatsiooniteenusele ja plaani koostamisele suunamist. Seadus jõustus alates 1. juulist 2017. Varasemalt tuli esmalt koostada rehabilitatsiooniplaan ning alles seejärel tehti puude otsus, mistõttu kogu protsess venis pea kolme kuu pikkuseks. Muudatuse jõustumise järgselt teeb sotsiaalkindlustusamet piisavate terviseandmete korral otsuse puude tuvastamise osas 15 tööpäeva jooksul.

Lapsel, kellel on puue tuvastatud, on õigus ka sotsiaalse rehabilitatsiooni teenusele. Puude määramise otsusega koos väljastatakse suunamiskiri, mille alusel saab pöörduda sobiva rehabilitatsiooni teenust osutava asutuse poole teenuse saamiseks. Lapsed pääsevad sotsiaalse rehabilitatsiooni teenusele ilma järjekorrata.

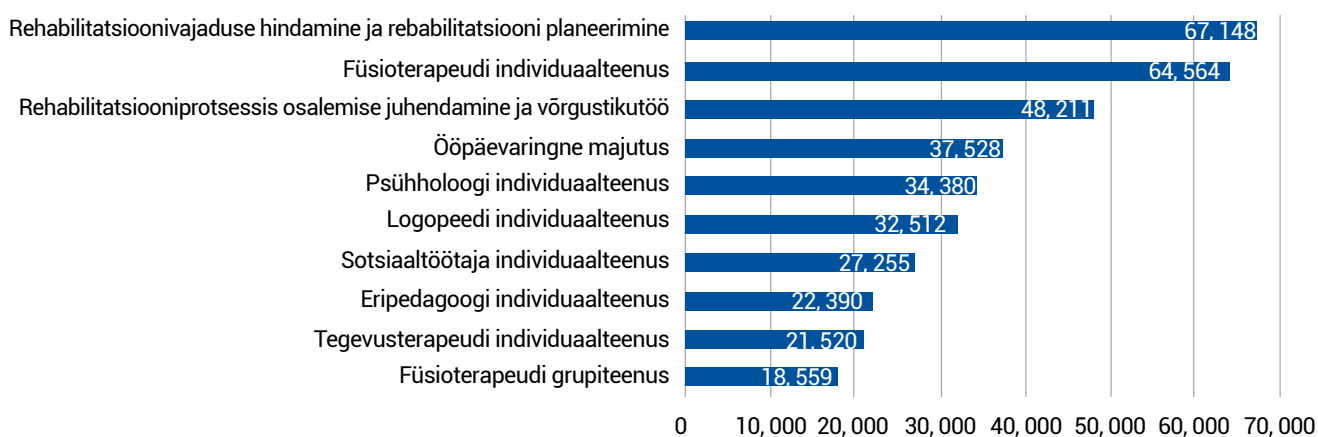
Lisaks jõustuvad muudatused **sotsiaalkaitse ministri 21.12.2015 määruses nr 66**. Alates 1.09.2017 jõustuvad järgmised muudatused:

- sõidukulu hüvitamise kilomeetrimäär väheneb 0,2 eurolt 0,1 eurole;

Sotsiaalse rehabilitatsiooni teenuse käigus hinnatakse inimese toimetulekut ja tema kõrvalabi vajadust ning nõustatakse erinevates valdkondades.

2016. aastal kõige rohkem osutatud teenused (tundides)

- õigustatud isiku ja tema saatja sõidukulu hüvitatakse kokku ühekordse sõidukulude limiidi ulatuses – 41,55 eurot kalendriaastas (praegu on mõlemal võimalik saada 41,55 eurot, seega kokku 83,10 eurot aastas);

- alla 16-aastase lapse saatja majutuskulu hüvitamise limiit on 76%, so 91,09 eurot, õigustatud isiku majutuskulu limiidist (119,85 eurot).

Töö sotsiaalse rehabilitatsiooni süsteemi parendamiseks jätkub aktiivselt ning pooleli on kulumudelite protsess teenuste hindade korrigeerimiseks. Lisaks vaatame üle laste rehabilitatsioonivajaduse hindamise korraldust, et ka seal panna rõhku rohkem vajaduspõhisusele ning teenuste tulemuslikkusele. ●

MTÜ Eriline ühendab eriliste

Zenja Volohhonskaja on ERRi ajakirjanik, kes lisaks teletööle on võtnud südameasjaks puudega laste vanemate heaolu. Kolm aastat tagasi asutas ta koos nelja teise lapsevanemaga MTÜ Eriline Maailm, kuhu tänaseks kuulub juba rohkem kui 400 vanemat.

TEKST: Maarja-Liis Mölder, TLÜ ajakirjanduse tudeng FOTOD: Erakogu

Teema, mille pärast sa täna südant valutad, on puuetega laste kasvatamine Eesti vene kogukonnas?

Ma ei toonitaks, et see on just vene kogukond. Me oleme kõik samas olukorras, sest probleemid, mis puudutavad vene kogukonda, puudutavad samavõrra ka eesti kogukonda. Võib-olla see on oluline, et me oleme natuke rohkem isoleeritud. Aga infopuudus on ka eestikeelsetel vanematel – see info teenustest ja soodustest pole struktureeritud. Meil pole niisugust üksust, mis ühendaks kõiki teenuseid.

Mis hetkel sa mõistsid, et sellist MTÜd, mis koondaks puudega laste vanemaid, on vaja?

Minu jaoks algas see siis, kui sain teada, et mul on puudega laps. Kui see juhtub, oleme kõik relvitud selle tõsiasja ees. Ma olen ajakirjanik ja hakkasin mõtlema, miks ma küll neid lapsi

Zenja ja tema lapsed.

ei näe, kuigi räägitakse, et neid on nii palju. Kus nad on? Nii mõtlesingi, et hakkam kirjutama nendest lastest ja seeläbi saingi tuttavaks ühe naisega, kes on ka meie MTÜ juhatuse liige ja erilise lapse ema.

Mäletan seda intervjuud väga hästi. Ma arvasin, et tuleb väga kurb naine, kellel silmad ei sära, sest mina olin tol hetkel nagu leinafaasis ega osanud veel kuidagi selle olukorraga leppida. Kõik tundus halb ja mustades toonides. Ma mõtlesin, et nüüd niimoodi ongi.

Agas tuli väga emotsionaalne ja särav naine, kel oli kaks erivajadustega last. Kaks. Ja siis ma mõtlesin, et kuidas nii? Kuidas ta saab naeratada? Kuidas ta sai hakkama?

Edasi tutvustas ta mind veel ühe neiuga, kellest saigi meie MTÜ juhatuse esinaine, kellel oli ka eriline laps, pea-

aegu sama diagnoosiga nagu minu oma, ja me mõtlesime, et vanematel on väga raske olla üksi oma hädaga. Nad vajavad kedagi, kellega sellest rääkida.

Maailm lastega vanemaid

Erasmuse noortevahetus Tallinnas.

Just kedagi, kes oleks samas olukorras?

No näiteks kui mina sünnitasin, siis mu sõbrannadel olid juba lapsed olemas, aga kui sul on väike laps, sa tahad ju temast rääkida. Minu ümber hakkasid tekkima teised emad. Nendega suheldes aga näis, et meil läheb kõik kuidagi väga valesti. Tavaliste laste emad jagasid oma kogemusi ja minul oli absoluutselt kõik teistmoodi. Ja siis ma isoleerusin ja jäingi oma muredega üksi.

“ Struktüreeritud informatsiooni pole kusagil, ei eesti, vene ega inglise keeles.

Miks sa isoleerusid?

See on esimene asi, et sa isoleerid ennast ise. Mitte sellepärast, et sul on häbi, vaid sa automaatselt mõtled, et nad keegi ei saa aru minust. Ja iga küsimuse peale, mis sulle esitatakse, võtad kaitsva positsiooni.

Teiseks ei ole inimestel võib-olla alati ka piisavalt taktitunnet. Me ei saa öelda, et need inimesed vihkavad meid. Aga nad ei oska õigesti reageerida. Inimene

lihtsalt ei tea. Ta ei oska sinuga suhelda.

Näiteks minu poiss mõnikord teeb stereotüüpsed liigutusi käte ja jalgadega. Praegu ma juba reageerin sellele väga

Erilise Maailma spordipäev Narvas.

rahulikult, aga jalutades tuleb kindlasti mõni vanem naine ja tänitab: „Miks sa talle vastu peput ei anna, niimoodi ei käituta!“ Kui oled selle teekonna alguses, siis sa ei suuda rahulikult reageerida ja võtad sellist suhtumist väga südamesse. Sa ise ei ole veel omaks võtnud, et sinu laps on eriline. Algul ma ei uskunudki seda, ei tahtnud uskuda.

Sa kasvatad täna 7-aastast psüühilise ja füüsilise puudega poega. Mis hetked selle juures kõige keerulisemad on olnud?

Väga raske periood oli siis, kui tütar oli aastane ja poeg umbes kolmene. Meid suunati psühhiaatri juurde, hakkasid uuringud – juba oli selge, et kõik on valesti. Mu mees käis merel ja olin kogu aeg 2 lapsega üksi.

Ma mäletan väga hästi, kuidas nad jäid magama, mina istusin köögis ja mõtlesin, et ma ei suuda enam. Kõik. Isegi enesetapumõtted käisid peast läbi.

Hiljem hakkasin otsima inimesi, kes on samasuguse saatusega nagu mina. Ja siis me jagasime oma kogemusi, meil tüdrukutega oli kogemusnõustamiskursus tehtud. Sealt edasi otsustasime luua vanemate klubi, kuhu vanemad tulevad, et tutvuda teineteisega. Ja siis moodustasime MTÜ. Sest me vaatasime, et sellest on kasu. Inimesed liituvad.

Praeguses juhatuses on Julia Stepanova, Olga Vlassova ja olen ka mina. Kõik me kasvatame erivajadustega lapsi.

“ Ma mäletan väga hästi, kuidas lapsed jäid magama, mina istusin köögis ja mõtlesin, et ma ei suuda enam.

Millega MTÜ Eriline Maailm peamiselt tegeleb?

Meil on Facebookis suletud grupp, kus me vahetame informatsiooni, hakkasime korraldama seminare spetsialistidega, pidusid, laatasid ja üritusi meie lastele.

Teeme koostöö ka igasuguste organisatsioonidega, näiteks on meil väga head suhted Tallinna ja Harjumaa autismiühinguga. Oleme osalenud ka projektis ERASMUS, mis on Euroopa noortevahetusprogramm. Alates juuli teisest poolest oli siin 50 noort Gruusiast, Valgevenest, Lätist, mitmed neist

erivajadustega. Käisime nendega näiteks Põhja-Eesti Pimedate Liidus, vaatasime, kuidas pimedad massöörid töötavad. Esmakordselt osalesime ka Arvamusfestivalil. Oli emasid Raplast, Pärnust, Tartust, tegelikult kõikjalt Eestist.

Nii et laias laastus tegelemegi ürituste ja projektide korraldamisega ja info jagamisega. Kõik üritused, mis me teeme vanematele, on meie poolt tasuta. Meil on oma nõustamiskeskus, see on olnud avatud 2 aastat. Samas püüame tõsta ka väljaspoolseisjate teadlikkust neil teemadel.

Millistele muredele teie MTÜ liikmed kõige enam lahendusi otsivad?

Ikka see infopuudus ja kättesaamatus. Nii eesti- kui venekeelsetel vanematel puudub struktureeritud üksus, mis ühendaks kõiki teenuseid ja vanem sageli lihtsalt ei oska nende kohta infot leida.

Kuidas seda olukorda parandada?

Internetis võiks olla interaktiivne kaart, kus sa vajutad regiooni peale ja kohe tulevad välja need teenused, mis on näiteks seotud Tallinnaga ja teenused, mis on riiklikul tasemel seotud rehabilitatsiooniga või milliseid pakub haigekassa. Regioonide kaupa võiks näha omavalitsusteenuseid, tugiteenuseid, tugikeskuseid, koolide nimekirja, kus on väiksed klassid jne. See kõik võiks olla ühes kohas. Muidugi oleks tore, kui see poleks ainult internetis, sest mitte kõik vanemad ei kasuta internetti. Vanema põlvkonna inimesed ei ole eriti osavad selles.

Ma ei näe, et me peaksime selles asjas võimalikult kiiresti lahendama vene kogukonna keelelist probleemi. Kui riigil oleks raha, tehku see ära kasvõi eesti keeles. Praegu pole struktureeritud informatsiooni kuskil, ei eesti, vene ega inglise keeles. Jah, tore oleks, kui vene kogukond saaks seda infot oma emakeeles, aga primaarne on, et see teave üldse oleks kokku pandud. Praegu on nii, et iga ametnik annab killu oma ameti teenustest, aga tervikpilti ei moodustu. Meie seadusandlus on ka väga muutlik, iga aastaga muutub midagi ja ka see info ei jõua korralikult inimesteni.

Igal perel võiks olla ka mingi personaalne nõustaja, tugisik – puudega laste vanemad ei ole spetsialistid, ja ei peagi olema. Oleks super, kui keegi saaks neid aidata.

Sa mainisid, et teie MTÜ pakub ka kogemusnõustamist?

Jah. Sarnase probleemiga vanem on läbinud kursused ja annab oma kogemused edasi. Aga probleem on selles, et neid inimesi on vähe.

Vanemad pöörduvad meie poole, aga me kõik oleme vabatahtlikud – me kõik jagame oma kogemust ja selle jaoks ohverdame seda aega, mis me oleksime võib-olla veetnud oma perega, oma lastega.

Kas teid kuidagi finantsiliselt toetatakse ka?

Meile on antud küll MTÜ toetust, aga see on projektipõhine. Oleme näiteks saanud ka raha sotsiaalministeeriumilt, aga see on samuti ühekordne.

MTÜsse kuulub hetkel 400 peret. Peaks olema keegi, umbes nagu kliendihaldur, kes vastab telefonikõnedele ja on kohal ja tegeleb sellega kogu aeg. Aga praegu me ei saaks maksta talle piisavat palka, võib-olla ainult juhul, kui kehtestada liikmemaks. Keegi meist ei saa ju lihtsalt öelda hüvasti oma tööle, oma rahalisele olukorrale ja istuda seal lihtsalt vabatahtlikult. Nii et aitaks väga, kui meil oleks vähemalt üks inimene palgatud. Vabatahtlikkus nõuab järjepidavust, aga seda inimestel tihtipeale ei ole kusagilt võtte.

Meil on praegu väga rõõmustav tendents, et vanemad loovad igasuguseid vanemateorganisatsioone ega ole enam passiivsed. Võiks olla natuke tihedam see koostöö omavalitsuste ja heategijate vahel. Kasvõi näiteks see kogemusnõustamine võiks olla rohkem finantseeritud.

Lapsevanemaid võiks rohkem kaasata. Näiteks, kui tuli teemaks see skandaalne tööhõivereform, oleks vanemad

Zenja tegemas oma igapäevatööd.

võinud olla rohkem kaasatud. Lõppkokkuvõttes nad ju nagu olid, aga...

Aga nende arvamust ei võetud väga arvesse?

Ei võetud arvesse jah. Ma mäletan väga hästi, kuidas üks väga tuntud poliitik rääkis sel teemal Riigikogu kõnepuldis ja ütles, et omaste hooldajad on ummistanud terve eetri.

Vabandust, aga neid ei kuula ju keegi.

Millest see tulla võib, et koostöö ei suju ja ei võeta kuulda? Kas probleemid jäävad neile seal Toompeal kaugeks?

Ma ei väida, et kõik on väga-väga halvasti. Ideed on ju väga head, aga praktiliselt nad ei rakendu! Selles mõttes oleks vaja ja rohkem suhelda. Ma ei saa öelda, et nad kõik lihtsalt istuvad seal ja ei saa midagi aru ja on ükskõiksed. Ei, absoluutselt mitte! Lihtsalt on asju, millest on väga raske aru saada, kui sa teemas sees ei ole. Tavaliselt kõik meie ajakirjanikudki, kes kirjutavad puudega inimestest, on kuidagi selle teemaga isiklikult seotud. Tavaline inimene lihtsalt upub selles seadusandluses.

See ongi keeruline teema. Ja just sellepärast tuleks teha rohkem koostööd, ümarlaudu, et näha, mis inimesi realselt vaevab. Mitte niimoodi, et me istume kusagil ja lihtsalt mõtleme midagi välja.

Kas teie tegevus on suunatud ainult vene kogukonnale?

Ei, meil on ka Eesti peresid. Esialgne mõte oli küll venelased ja venekeelne info, sest venekeelne vanem on nagu topeltisoleeritud, keelebarjääri tõttu. Aga praegu me praegu üritame ennast nähtavaks teha ka Eesti turul.

Eesti Puuetega Inimeste Kojal on ju olemas väga hea brošüür „Teekond erilise lapse kõrval“ – see on super, aga venekeelne variant puudub. Praegu, nagu ma aru saan, on plaan venekeelne ka teha. Aga nagu ma aru olen saanud, puudub raha. Muidugi, me elame Eestimaal ja need materjalid ei pea tingimata olema vene keeles, aga võiks ju olla. Meie seadusandlus on väga-väga muutlik ja inimene ei jõua jälgida neid kavalaid termineid, isegi, kui ta mõistab eesti keelt.

Aga jah, viimasel ajal on meiega liitunud päris mitu Eesti peret. Kui meil on mingi sündmus, siis kutsume kõiki. Kõik vanemad on teretulnud, keelekõrvis ei ole oluline. Ma usun, et kui meie poole pöördub Eesti vanem, siis me saame hakkama. Ma usun, et meie eesti keelest piisab.

Kui nüüd keegi loeb seda artiklit ja mõtleb, et ta tahaks liituda, siis mida ta peab tegema?

Meie internetileheküljel on www.erilinemaailm.ee. Seal on kõik meie kontaktid täitsa olemas. Põhiline info on praegu veel venekeelne, aga me tegeleme sellega ja projektidest saab eesti keeles lugeda juba praegu. ●

Tasuta õigusnõustamine erivajadusega inimestele

Uues formaadis õigusteenusel erivajadustega inimestele on seljataga 4 kuud kogemusi (juulis kojad puhkasid). Meenutame, et uus formaat tähendab seda, et justiitsministeerium finantseerib Eesti Puuetega Inimeste Koja (EPIKoda) projekti ja õigusteenuse sisu, loob sellesse EPIKoja partner-sihtasutuse Õigusteenuste Büroo (ÕTB) ning sihtgrupiks on keskmise, raske või sügava puudega inimesed või sihtgrupi huvides tegutsevad esindajad (hooldajad, eestkostjad või pereliikmed).

TEKST: **Tauno Asuja**, Eesti Puuetega Inimeste Koja peaspetsialist **Hille Raud**, SA Õigusteenuste Büroo juhataja
FOTO: **Shutterstock**

Et õigusteenus peab tõsise mure korral (mis ei ole lihtsalt sõbra peale solvumine, et ta sünnipäevakutset ei saanud) mõistlikus mahus kättesaadav olema, see on Euroopas tunnustatud põhiõigus. EPIKoda koostöös ÕTBga pidas oluliseks panustada sisult optimaalse ja murede lahendamist väärtustava õigusteenuse üle-eestilise võimekuse loomisse. See tähendab, et ÕTB juristid on valmis kohtumistega õigusnõustamiseks vähemalt üks kord kuus viieteistkümnes kohas üle Eesti. Loodame, et kõikides maakondades on just piirkondlik puuetega inimeste koda see tõmbekeskus ning erivajadustega isikutele mõistetav, ligipääsetav ja mugav koht, kus õigusabikoostöö kohtumised alguse võiks saada.

Esimestel kuudel on õigusabi täistuuridel käivitunud Tallinnas, Tartus ja Ida-Virus. Ka Valga on kõik väljasõidupäevad toimuma saanud. Esimeste kuude kogemus näitab, et on väiksema aktiivsusega piirkondi. Siinkohal kõigile tänase sõnumi lugejatele üleskutse – aidake oma piirkonna erivajadustega

isikuid õigusteenusest teadasaamisel. Päris teenuseta ei ole aprillist alates jäänud ükski maakond. Vähema aktiivsusega piirkondadest (vähem kui 4 eelregistreeritud klienti nõustamispäeval) on ÕTB klientide valmisolekul alustanud nende abistamist kas veebisilla (Skype) või telefoni teel juhendamisega (dokumentide kogumine, ÕTBsse saatmine jne).

Kokku on 4 kuu jooksul teenusele pöördunud 317 erivajadustega isikut üle Eesti. Probleemide ring on kirju – sassis peresuhetest tingitud õigusemured (laste ülalpidamiskohustused, hooldusõigused, suhtlemiskorrad, lahutused ja varajagamised), võlgadest tingitud täitemenetlused, ka eraisiku pankrot, erinevad võlasuhted, eluasemega seotud õigusemured. Vajab delikaatselt toonitamist, et tavalises õiguselus on erivajadusega inimene samasugune õigussuhtes osaline kui iga teine isik. Õigusaktid ei erikohtle kedagi. Ka erivajadusega isik peab oma lapse suhtes täitma ülalpidamiskohustusi, võlad jäävad võlgadeks jne. Oluline on, et oma probleemiga ei jäädaks ükski, kauaks ootama. ●

Erivajadustega isikute õigusabi koostöö alustamiseks helista telefonil **5385 0005** (või lauatelefonilt helistades **60 15 122**), kõnetakistuste korral saatke e-kiri **otb@otb.ee** või registreeruge teenusele viipetõlgi abistamisel.

Täpsem info teenuse kohta on leitav EPIKoja veebilehelt:

<http://www.epikoda.ee/tegevus/oigusnoustamine/>

ja SA Õigusteenuste Büroo veebilehelt:

<http://otb.ee/kliendile/>

Veebikeskkond vaba aja soodustustest puudega inimestele

■ Eesti Puuetega Inimeste Koda esitles suve algul puuetega inimestele kultuuri, spordi ja transpordi soodustusi koondavat veebikeskkonda, mis on esimene samm Euroopa puudega inimeste kaardi ettevalmistustes.

Eestis on nüüd esimest korda olemas terviklik ülevaade puudega inimestele mõeldud soodustustest vaba aja teenustele. EPIKoda on koondanud olulisemad transpordi-, spordi- ja kultuurisoodustuste pakkujad andmebaasi, mis on leitav koja koduleheküljelt www.epikoda.ee/soodustused. Projekti käigus sai kinnitust, et teenuste disainimisel ja hinnastamisel ei osata sageli arvestada puudega kliendiga. Seetõttu jätkab koda teavitustööd olemasolevate soodustuste ühtlustamisel, teenuste ligipääsetavuse arendamisel ning uute teenusepakkujate kaasamisel.

Puudega inimestele mõeldud soodustusi koondav veebikeskkond valmis Euroopa puudega inimeste kaarti

ettevalmistava pilootprojekti käigus. Euroopa Komisjon tegi 2015. aastal EL liikmesriikidele ettepaneku töötada välja Euroopa puudega inimeste kaart, mis tagaks puudega inimestele piirideüleised soodustused kultuuri, spordi ja transpordi valdkonnas. Kaarti ettevalmistavas vabatahtlikus pilootprojektis osaleb kokku kaheksa riiki, lisaks Eestile ka Soome, Belgia, Küpros, Itaalia, Malta, Sloveenia ja Rumeenia.

EPIKoda usub, et Euroopa puudega inimeste kaardi kasutusevõtmine on oluline samm võrdse kohtlemise edendamisel, avardades puudega inimeste võimalusi reisimiseks ning silmaringi rikastamiseks. Usume, et kaart parandaks tulevikus ka siseriiklikult teenuste ligipääsetavust ning tõstaks ühiskonna teadlikkust puudega inimeste vajadustest.

Keskfond valmis koostöös sotsiaalministeeriumiga ning Euroopa Komisjoni rahastusel.

Ilmus populaarse käsiraamatu kordustrükk puudega laste peredele

■ Eesti Puuetega Inimeste Koda (EPIKoda) andis välja uuendatud kordustrüki 2017. aasta algul ilmunud käsiraamatust „Teekond erilise lapse kõrval“ puudega ja erivajadustega laste ja noorte lähedastele.

Käsiraamatu eesmärk on leevendada perede infosulgu, pakkudes lapse elukaare ulatuses sünnist täiseani ülevaadet toetustest ja teenustest. Lisaks praktilisele väärtusele pakub käsiraamat emotsionaalset tuge, jagades erilist last kasvatavate perede siiraid kogemuslugusid.

EPIKoja tegevjuhi ja raamatu kaasautori Anneli Habichti sõnul osutus käsiraamatu esmatrükk äärmiselt populaarseks. „Me ei osanud oodata, et materjal pälvib niivõrd suurt tähelepanu – tiraaž 1000 eksemplari broneeriti praktiliselt nädalaga. Olime sunnitud jätma hulga huvilisi ootelehele ning alustasime toetajate otsinguga kordustrükiks“.

Uuendatud trükk 3000 eksemplari saigi teoks tänu heade inimeste abile. „Oleme rõõmsad ja tänulikud, et kordustrükki toetasid nii ettevõtjad kui eraannetajad. See näitab, et puuetega inimeste teema kõnetab ühiskonda laiemalt. Annetuste toel saame alustada ka käsiraamatu venekeelse versiooni ettevalmistamist,“ lisab Habicht.

Käsiraamatu trükile ja levitamisele on õla alla pannud Eesti suurim raamatukaupluste kett Apollo. Nüüd on võimalik erivajadustega laste lähedastel küsida kõigist 15st Apollo raamatukauplusest üle Eesti tasuta käsiraamatu eksemplari. Apollo kauplused asuvad Tallinnas, Tartus, Pärnus, Haapsalus, Viljandis, Rakveres ja Kohtla-Järvel,“ lisas Apollo ostu- ja turundusjuht Eha Pank.

Käsiraamatut levitavad lisaks Eesti Puuetega Inimeste Kojale (Toompuiestee 10, Tallinn) ka maakondlikud puuetega inimeste kojad. Veebiversioon on kättesaadav aadressilt www.epikoda.ee/trykised/

EPIKoda ootab annetusi käsiraamatu „Teekond erilise lapse kõrval“ venekeelse versiooni tarbeks

■ Käsiraamatut „Teekond erilise lapse kõrval“ puudega ja erivajadustega laste ning noorte lähedastele on tänaseks välja antud kaks tiraaži, kokku 4000 eksemplari. Ühtlasi oleme alustanud ning jätkame tööd venekeelse versiooni väljatöötamiseks. Uuendatud eestikeelne kordustrükk sai teoks tänu heade inimeste toetusele, mistõttu palume abi ka venekeelse versiooni toetamiseks. Puudega lapsi on Eestis üle 10 000. Paljud neist kasvavad vene keelt kõnelevates perekondades, kes omakorda elavad sageli infosulus ning ei saa piisaval määral vajalikku teavet, mis toetaks nende teekonda erivajadusega

lapse kasvatamisel. Et saaksime neid peresid aidata ja käsiraamatut tasuta jagada, on väga oodatud jõukohased annetused nii eraisikutelt kui ettevõtetelt.

Annetusi saab teha:

Eesti Puuetega Inimeste Koda
EE281010052030584000
SEB pank

Selgitusse palume kirjutada: „sihtannetus käsiraamatu väljaandmiseks“ ja isikukood või ettevõtte registrikood.

Kõik tsöliaakiahaiged ja ka teised soovijad on oodatud ETSiga liituma. Lisainfot liitumise kohta saate meie koduleheküljelt www.tsoliaakia.ee või e-postist info@tsoliaakia.ee

Esimese gluteenivaba kaubamärgi tunnustuse üleandmise üritusel. Fotol (vasakult) Kai Rimmel RemedyWayst, Reet Ruuto auditeerimisfirmast Bureau Veritas Eesti, Nelly Vahtramaa RemedyWayst ja ETSi välissuhete töörühma liikmed Aive Antson, Katre Trofimov, Elina Poll-Riives.

Esimene gluteenivaba kaubamärk

RemedyWay OÜ on esimene Eesti ettevõte, kes sõlmis üleeuroopalise litsentsilepingu rahvusvaheliselt tuntud gluteenivaba kaubamärgi kasutuseks.

TEKST: **Katre Trofimov**, Eesti Tsöliaakia Seltsi juhatuse liige **Nelly Vahtramaa**, RemedyWay OÜ müügi- ja turundusjuht
FOTO: **Merle Maisla**

Gluteenivaba kaubamärk on oluline tsöliaakiahaigetele, kes peavad järgima eluaegset ranget gluteenivaba toitumist. Kaubamärgiga tooteid on lihtne poes teistest eristada ning selle tähisega toodete puhul saab olla kindel nende puhtuses. Ristsaastumine gluteeniga on paljudes tootmistes suureks probleemiks – väikseimgi kokkupuude gluteeniga on tsöliaatikule piisav, et vallanduksid rasked terviseprobleemid. Aastaid on oodatud, et Eesti tootjad võtaksid selle vastutuse ja garanteeriks oma toote puhtust rahvusvaheliselt tunnustatud kaubamärgiga.

Vastavalt Euroopa Tsöliaakia Seltside Assotsiatsiooni (AOECS) standardile ei tohi gluteenivabade toodete puhul gluteeni sisaldus olla üle 20 mg/kg kohta tarbijateni jõudvas lõpptootes. See on imeväike kogus, kuid selle ületamine on realselt ohtlik nende inimeste tervisele, kellel on tsöliaakia või mõni muu gluteenist põhjustatud haigus. Piirnormi ületamine ei ole lihtsalt kvaliteedi kõrvekalde, vaid oht tervisele! Iga etappi alates tooraine vastuvõtust kuni pakendamisprotsessini tuleb hinnata kriitiliselt ning ettevõtte peab tagama nõuetele vastavuse iga partii puhul.

Alates 01.09.2017 on RemedyWay OÜ esimene ettevõtte Eestis, kellel on ametlikult õigus kasutada oma toodete pakendil üleeuroopalise litsentseerimise süsteemi alusel väljaantavat gluteenivaba kaubamärki, mille tähis on läbikriipsutatud viljapea. Sellealase tunnustuse väljastab Eesti Tsöliaakia Selts (ETS) AOECS standardile vastavalt. Lepingu

sõlmimisele on eelnenud aastatepikkune töö süsteemi sisseviimiseks ja partnerite leidmiseks. ETSi poolt väljastatava kaubamärgi kandmise õigsust kontrollib Eestis rahvusvaheline sertifitseerimisettevõtte Bureau Veritas Eesti OÜ.

Esimene Eestis

RemedyWay ei ole lihtsalt tavapärase tootmisettevõtte, kes on AOECS standardi nõuded rakendanud. Ettevõtte on tatrakasvatusega tegelenud juba üle 20 aasta. Välja on antud mitmeid raamatuid ja artikleid seoses tatra, ravimtaimede ja mesindussaaduste kasutamisega tervendamise ning ravi eesmärgil. See annab lisagarantii, et tootmises teatakse, miks on nõuded kehtestatud ja miks neid nõudeid on vaja täita.

RemedyWay OÜ on selle märgi kasutusõigust oodanud juba aastaid. Ettevõtte on uhke, et ollakse esimesed, kes seda Eestis ametlikult kasutada võivad. RemedyWay tooted on küll kõik gluteenivabad, kuid kuna litsentseeritud märgi kasutamine on tasuline, siis otsustati seda kasutada 16 tootel, mis on enamasti 100% ka mahetooded.

Esimeseks gluteenivaba kaubamärgiga tooteks Eestis saab RemedyWay „Mahe Toortatratang“, mis kannab registreerimiskoodi EE-001-001.

Lisaks sellele tootele on gluteenivaba kaubamärk toortatrast tehtud maheküpsistel, krõpsudel, halvaadel, energia-pallikestel, näkileibadel ja müsliil. RemedyWay OÜ usub, et see märgis aitab oluliselt kaasa ka toodete ekspordile. ●

Euroopa ligipääsetavuse aktist

Euroopa ligipääsetavuse akti eelnõu keskendub selliste e-teenuste nagu e-kaubandus, makseterminalid, piletimüügi- ja registreerumisautomaadid, telerid ja teleprogrammid, e-raamatud, nutiseadmed jne ligipääsetavusele, samuti sellele, milline peaks nende teenuste kasutamisel olema ligipääs füüsilises keskkonnas.

TEKST: Meelis Joost, EPIKoja peaspetsialist välissuhete ja Euroopa poliitika valdkonnas FOTO: Shutterstock

Euroopa ligipääsetavuse akt on ettepanek luua õigusakt, mis muudaks paljud Euroopa Liidus (ELis) pakutavad tooted ja teenused puuetega inimestele ligipääsetavamaks. Euroopa puuetega inimeste organisatsioonid teevad kampaania-tööd ligipääsetavuse akti ettepaneku vastuvõtmiseks, et sellest saaks niipea kui võimalik siduv õigusakt.

Tänaseks on Euroopa Komisjoni ettepanek läbinud arutelu Euroopa Parlamendis. Puuetega inimeste liikumine Euroopas ei ole rahul Euroopa Parlamendis esialgselt välja-töötatud raportiga, kuna selle raporti toetusel ei paraneks ligipääsetavuse olukord märkimisväärselt. Loodame siiski, et Euroopa Liidu liikmesriikide tasandil, Euroopa Liidu nõukogu toimuv arutelu (mille juht on 2017. aasta teises pooles Eesti), suudab panustada parema ligipääsetavuse loomisesse.

Et anda omapoolne panus arutellu, toimub 6.–7. oktoobril Eestis (Narvas ja Tallinnas) Eesti Puuetega Inimeste Koja korraldatud ligipääsetavusele keskenduv konverents, mis on ka Eesti Euroopa Liidu nõukogu eesistumise ametlikus kavas. Konverentsil osaleb kahel päeval kokku 200 osalejat, esinejate hulgas on puuetega inimeste liikumise aktiviste ja oma valdkonna eksperte mitmetest Euroopa Liidu riikidest, osalejad ning esinejad Euroopa Komisjonist, Eesti avaliku sektori ja erasektori esindajad. Ootame külalisi ka Vene Föderatsioonist.

Euroopa ligipääsetavuse akt keskendub ka pangautomaatide ligipääsetavusele.

Loe lisa: Ligipääsetavuse akti teksti eesti keeles

<https://ec.europa.eu/transparency/regdoc/rep/1/2015/ET/COM-2015-615-F1-ET-MAIN.PDF>

EDFi video ligipääsetavuse akti tutvustamiseks inglise keeles

<https://www.youtube.com/watch?v=ALtmGkBYu10>

Koosloomes inimkesksema rehabilitatsiooni poole

Sotsiaalministeerium alustas koostöös heade partneritega 2015. aasta lõpus lahenduste otsimist, et keerulise abivajadusega inimesed jõuaksid senisest sujuvamalt vajalike rehabilitatsiooniteenusteni. Koosloomes inimkesksema rehabilitatsiooni poole ehk kuidas luua sildu erinevate teenuste vahele, õppides abivajajate kogemustest.

TEKST: Gerli Aavik, sotsiaalministeeriumi hoolekande osakonna nõunik FOTO: Shutterstock

Selleks on kaardistatud kehtiva süsteemi valukohad, läbitud teenusedisaini protsess ning praeguseks jõutud uute lahenduste piloteerimise faasi. Kõikide tegevuste puhul on lähtutud põhimõttest, et kõige paremini teavad inimeste vajadusi need, kes igapäevaselt teenustega kokku puutuvad – see tähendab abivajadusega inimesed ja nende lähedased ning erinevad teenusepakkujad.

Miks on vaja uut moodi lähenemist?

Inimese rehabiliteerimisele ei läheneta alati kui terviklikule protsessile ning on olukordi, kus inimene võib sattuda erinevate süsteemide vahele ja jääda vajaliku ja õigeaegse toeta. Üheks oluliseks põhjuseks on, et ravisüsteem moodustab ühe, tööhõivesüsteem teise, riiklikud hoolekandeteenused kolmanda ning kohaliku tasandi teenused neljanda terviku. Keeruliseks muutub aga olukord siis, kui on vaja teenust mitmest erinevast süsteemist, mis kõik töötavad erinevatel põhimõtetel ning enamasti üksteisega ühendatud ei ole. Nt taastusravi ravisüsteemist, abivahendid riiklikust hoolekandesüsteemist, tööalane rehabilitatsioon tööhõivesüsteemist ning isikliku abistaja teenus kohalikust omavalitsusest. Sellisel juhul on inimesed tihti kõige haavatavamas seisus, sest vajavad tuge mitmes olulisel eluvaldkonnas. Samas on meie kõigi huvides, et kõik inimesed saaksid vajalikku abi õigeaegselt ning oleksid ühiskonda maksimaalselt kaasatud.

Kuidas jõuda integreeritud teenusekorralduseni?

Olukorra parandamiseks seati eesmärk, et tervishoiu-, hoolekande- ning tööhõive valdkondade vahele tuleb luua sillad, mis aitavad erinevaid teenuseid ühtsemaks tervikuks siduda. Selleks alustasime teenusedisaini protsessiga – kaardistasime kehtiva süsteemi eelised ja puudused, joonistasime sihtgrupi inimesi intervjuerides välja nende klienditeekonnad, korraldasime erinevatele klienditeekondadele toetudes fookusgrupi töötube ning lõpuks panime kokku esialgsed integreeritud lähenemise põhimõtted. Praeguseks oleme jõudnud piloteerimise faasi, mille käigus luuakse koos rehabilitatsiooniekspertidega terviklikud mudelid integreeritud sekkumiseks. Kogu protsessi keskmes on läbivalt olnud abivajadusega inimesed ise ning rehabilitatsiooniekspertid, kes teenuseid igakülselt tunnevad.

Lahendusi otsides intervjuerisime nelja suuremat sihtgruppi:

1. Raske äkilise tervisekahjustusega inimesed, kes on näiteks tööõnnetuse, autoavarii või insuldi tagajärjel jõudnud meditsiinisüsteemi ning vajavad taastusravi lõppedes intensiivset tuge ka rehabilitatsioonisüsteemilt.

2. Psüühikahäirega (sh sõltuvushäirega) inimesed, nt skisofreeniasse haigestunud inimesed, kes vajavad pärast esmast psühhoosi nii intensiivset psühhiaatrilist sekkumist tervishoiusüsteemis kui ka kohest järjepidevat rehabiliteerivat tuge.

3. Kroonilise haigusega inimesed, kes vajavad tuge oma tervisliku olukorraga kohanemisel ja iseseisval toimetulekul, nt arthroosi põdev inimene, kes vajab tuge töövõime säilitamisel ja iseseisval toimetulekul.

4. Stabiilse tervisliku seisukorraga inimesed, kes ei vaja regulaarset tuge tervishoiusüsteemilt, kuid kellel on siiski vaja erinevaid teenuseid: nt vaimupuudega inimene, kes vajab lisaks sotsiaalsele rehabilitatsioonile ka tugiisikut kohalikult omavalitsuselt, erihoolekandesüsteemilt igapäevaelu toetavat teenust ja töötukassalt tuge tööalaseks täiendusõppeks.

Intervjueritavate valikul püüdsime silmas pidada, et kaasatud oleks võimalikult erinevate vajaduste ja kogemustega inimesed, et nende teekondade pinnalt oleks võimalik üles ehitada paindlikud ja eri sihtgruppidele sobivad lahendused. Nt insuldist taastuva 55-aastase Sirje, äsja esmase skisofreeniapsühhoosi läbi elanud 22-aastase Martini ning kaasasündinud vaimupuudega 40-aastase Priidu individuaalsed vajadused on väga erinevad, ent neid seob see, et nad kõik tahaksid, et pakutav abi oleks õigeaegne, neile arusaadav ja aitaks elada täisväärtuslikku elu.

Milliste lahendusteni oleme jõudnud?

Teenusedisaini protsessist koorus välja sadakond suuremat ja väiksemat ettepanekut süsteemi korrastamiseks. Kõik ideed said läbi arutatud, ent võttes arvesse juba töös

Rehabiliteerimist tuleks vaadata protsessina, mille seovad tervikuks erinevad teenused. Näiteks võib teenuste alla kuuluda ka nõustamine gruppis.

olevaid algatusi nagu erihoolekande teenusedisaini protsess, paikkondlike tervishoiu- ja sotsiaalteenuste integreerimise projekt, laste rehabilitatsioonisüsteemi korrastamine, kohalike omavalitsuste võimekuse arendamine (sh innovatsioonivoorud teenuste arendamiseks), sotsiaaltranspordi uue kontseptsiooni loomine ja mitmed teised algatused, jäid esialgu fookusesse kolm kõige kriitilisemat arenguvajadust.

1. Kriitilised juhtumid tuleb aktiivse raviprotsessi lõpus siduda proaktiivselt vajalike jätkuteenustega. Kiire sekkumine on oluline pöördumatute kahjustuste vältimiseks ning võimaldab inimestel jõuda kiiremini soovitud maksimaalse iseseisvuseni.

2. Erinevate süsteemide vahel peab olema tagatud sisuline andmevahetus. Kõige keerulisema abivajadusega inimesed vajavad enamasti teenuseid mitmest süsteemist korraga või liiguvad lineaarselt erinevate teenuste vahel. Seejuures on oluline, et info oleks kõigile osapooltele ühtviisi arusaadav, et inimesel oleks ülevaade, millist infot ja kellega on jagatud (sh, et inimesel endal oleks kogu vajalik info olemas) ning võimalik oleks seada ka ühiseid eesmärke.

3. Teenuselimiidid peavad võimaldama paindlikkust ehk rahastajal (praeguse korralduse puhul sotsiaalkindlustusamet või töötukassa) peaks olema võimalus võimaldada erilahendusi. Teenusedisaini protsess tõi olulise kitsaskohana välja, et keerulisemate juhtumite puhul ei ole kehtivad teenuselimiidid piisavad ning sellest tulenevalt ei ole teenused tulemuslikud ning seatud eesmärkide täitmiseni ei jõuta. Oluline on tagada, et põhjendatult suurema teenusevajadusega inimestel oleks võimalus saada teenuseid vajalikus mahus. Siinkohal ei mõeldaks üleüldist teenuselimiitide tõstmist, vaid paindlikkust põhjendatud juhtudel, kus intensiivne sekkumine aitab saavutada oluliselt parema tulemuse.

Enne piloot, siis muudatused riiklikus korralduses

Fookusesse võetud kolme kriitilise küsimuse lahendamiseks alustasime kahe pilootprojekti ettevalmistamist, mille käigus uusi lähenemisi katsetatakse ning mille pinnalt sünnivad detailsed muudatusettepanekud.

Esimene pilootprojekt on suunatud esmase psühhoosiga haiglasse sattunud inimestele. Eestis on kokku umbes 13 000 skisofreeniadiagnoosiga inimest ning igal aastal haigestub umbes 400 uut inimest, kusjuures enamasti on tegu kooli- või tööealiste noortega.

Koostöös Tallinna Vaimse Tervise Keskuse ning Põhja-Eesti Regionaalhaigla psühhiaatrikliinikuga on 2016. aasta lõpust saanud grupp inimesi tuge integreeritud lähenemise abil, kus sotsiaalse rehabilitatsiooniga alustati juba haiglaravi ajal. Sellisel ei teki inimestel pausi, kus aktiivsed raviteenused on lõppenud ning jätkutuge tuleb hakata ise otsima. Siinkohal on oluline, et pilootprojekti ei olnud teenustega alustamiseks vaja läbida tavapärasest taotlemise protsessi, oodata järjekorras ega läbida eelnevat puude- või töövõimehindamist. Vajaliku hinnangu jätkuteenuste osas tegi inimese ravimeeskond koostöös haiglasse tulnud reha-

bilitatsioonispetsialistidega. Pilootprojekti raames osutatakse teenuseid 2017. aasta lõpuni, misjärel 2018. veebruariks valmib meetoodiline mudel, mille baasilt saab otsustada, kas teha sarnased muudatused ka riiklikus korralduses.

Teine pilootprojekt on ettevalmistamise faasis ning selle eesmärk on luua RFK funktsionaalsete piirangute klassifikaatori abil alus ühtseks hindamiseks ja sisuliseks andmevahetuseks. RFK klassifikaator võimaldab lisaks diagnoosile hinnata ka inimese tegelikke piiranguid funktsioonides ja sellest tulenevalt olulistes eluvaldkondades – nt kirjeldades, et inimene saab kõndida tasasel pinnal, ent vajab abivahendit trepist üles saamiseks ning raskete kottide kandmine on välistatud. Selline lähenemine võimaldab rehabilitatsioonispetsialistidel inimest sisulisemalt toetada, vahetada rehabilitatsiooniprotsessis olulist infot ning jälgida inimese edusamme. Ka RFK pilootprojekti lähenetakse inimese vajadustele terviklikult ning sarnaselt esmahaigestunute piloodiga seotakse inimesed vajalike rehabilitatsiooniteenustega proaktiivselt. Lisaks proovitakse põhjendatud juhtudel paindliku eelarve võimalust. Projekti eesmärk on piloteerida RFK kui ühise keele ning RFKle tugineva rehabilitatsioonitsükli kasutamist Eesti oludes, jälgida inimese teekonda

alates taastusravi- või rehabilitatsiooniteenusele suunamisest kuni tulemuste hindamise ja protsessi lõpetamiseni, muuta rehabilitatsiooniga seonduvad protsessid inimese jaoks sujuvamaks ja arusaadavamaks (sh kasutades visuaalset kliendiprofiili, mida inimene ise saab jälgida) ning vähendada dubleerimist erinevate teenuste vahel, võimaldades seada teenusteüleseid eesmärke.

Pilootprojekt on suunatud pea- ja seljaajutraumaga ning liikumis- või liitpuudega täisealiste inimestele ning eelduslikult osaleb projektis umbes 40 inimest. Teise pilootprojekti puhul on oluline see, et lähenemine on potentsiaalselt sobiv enamikele rehabilitatsiooniteenuse kasutajatele. Pilootprojekti juhib Astangu Kutserehabilitatsiooni Keskus, hange partnerite leidmiseks on plaanitud selle aasta sügisesse ning aasta lõpus on tõenäoliselt võimalik alustada ka uue teenusekorralduse piloteerimisega.

Pilootprojektid võimaldavad enne muudatuste tegemist riiklikus süsteemis lahendusi testida ning täiustada ning vajadusel ka muudatused jõustamata jätta. Pilootprojektide eeliseks on, et tingimusi ja lähenemisi saab koostöös valdkonna ekspertidega paindlikult muuta ning lähtuda inimeste tegelikest vajadustest. Selliselt saame enne ulatuslikke ümberkorraldusi arvesse võtta lisaks rahvusvahelisele teaduskirjandusele ja teiste riikide kogemustele ka meie enda teenust vajavate inimeste ja teenusepakkujate kogemusi ja tagasisidet. Otsused riikliku korralduse muutmise osas tehakse pärast pilootprojektide lõppu – seni on erinevatel osapooltel võimalik kaasa mõelda, kuidas inimesed tõepoolest jõuaksid parimal moel õigel ajal õige teenuseni. ●

“ Pilootprojektid võimaldavad enne muudatuste tegemist riiklikus süsteemis lahendusi testida ning täiustada ning vajadusel ka muudatused jõustamata jätta.

Uus abivahendite süsteem lähtub inimeste vajadustest

Eelmise aasta algul muutus abivahendite taotlemise ja rahastamise kord, mis liikus maavalitsuste haldusalast sotsiaalkindlustusametisse. Muutus ka see, et abivahendite eelarve ei jagune enam maakonnapõhiselt, vaid on üleriigiline. See on aidanud riigil saada paremat ülevaadet abivahendite vajadusest tootegruppide kaupa ning annab võimaluse jooksvalt jälgida tekkivaid kulusid erinevate abivahendite liikidele – vajadusel saab vahendeid ümber jagada.

TEKST: **Merlin Veinberg**, sotsiaalkindlustusameti abivahendite talituse nõunik FOTO: **Shutterstock**

Varasemalt oli teenuse kättesaadavus inimestele ebavõrdne, kuna inimesed sõltusid maakonnale eraldatud abivahendite eelarvest ja sellest, milliste ettevõtetega elukohajärgne maavalitsus oli lepingud sõl-

minud. Inimestel puudus valikuvõimaluste tegutsevate ettevõtete vahel. Oli tavaline, et mõnes maakonnas lõppesid abivahendite riigieelarvelised vahendid enne aasta lõppu, samas kui teises maakonnas jätkus eelarvet aasta lõpuni. See aga tähendas inimestele, et abivahendeid tuli osta või üürida täishinnaga.

Alates 2016. aastast võib inimene pöörduda riigipoolse soodustusega igapäevaeluks vajaliku abivahendi soetamiseks ükskõik millisesse ettevõttesse Eestis, millel on sotsiaalkindlustusametiga kehtiv leping. Sotsiaalkindlustusametiga on lepingu sõlminud 92 ettevõtet, neist 22 tegeleb üüriteenuse osutamisega. (Vaata ettevõtete nimekirja sotsiaalkindlustusameti kodulehelt – www.sotsiaalkindlustusamet.ee)

Abivahendite süsteem vajas muudatusi, kuna puudus ühtne ülevaade abivahendite valdkonnast. Varasem regulatsioon ei arvestanud kaasaegseid teenuse korralduse võimalusi (nt konkurents teenuseosutajate vahel) ning abivahendite loetelu vajas samuti korrastamist ja uuendamist – eemaldati abivahendid, mille osas oli tekkinud paremaid alternatiive ning lisati abivahendid, mille vajadus on olemas, aga mis seni puudusid.

Abivahendite loetelu koostades arvestati piirhinna määramisel enim ostetud abivahendi müügihinda. Piirhindade kujundamisel lähtuti põhimõttest, et üks kolmandik müügil olevatest abivahenditest oleks piirhinnast kallim ja kaks kolmandikku oleks sama hinnaga või odavam. Riik kompenseerib abivahendi ostu vastavalt kehtestatud piirhinnale (nt 70% või 90%). Kallimate abivahendite puhul on võimalik taotleda erimeetlust. Infot abivahendi hindade kohta võib küsida ettevõtetelt ka telefoni teel. Abivahendite loetelus on mh kindlaks määratud ka abivahendi kasutusaeg ja see, kas abivahendit saab osta või üürida. Lisaks on täpsustatud maksimaalne abivahendite soodustingimustel saamise hulk aastate või kuude arvestuses.

Samuti puudusid ühtsed nõuded ettevõtetele, kes soodustingimustel abiva-

hendeid müüsid või üürisid. Puudusid piirhindad ja üheselt mõistetav hinnainfo. Hinnaskaalal oli kaks äärmust – alla üleriigilise ekspertkomisjoni hinna jäävad tooted, mille rahastamine toimus jooksvatest vahenditest ning üle komisjoni piirhinna jäävad tooted, mille taotlemine käis läbi üleriigilise ekspertkomisjoni ning mille puhul abivahendi saamise protsess oli üldjuhul pikk ja aeganõudev.

Erimeetlused

Alates 2016. aastast on abivahenditele sarnaselt ravimitega kehtestatud piirhindad, mille ulatuses riik tasu maksmise kohustuse üle võtab. Juhul, kui soovitud abivahend maksab

“ Abivahendite süsteem vajas muudatusi, kuna puudus ühtne ülevaade abivahendite valdkonnast.

rohkem, tuleb piirhinda ületav osa tasuda inimesel endal. Erisuste saamiseks, näiteks piirhinna ühekordseks suurendamiseks või mõne muu abivahendite loetelu tingimuse muutmiseks (näiteks kui inimene vajab loeteluväliselt abivahendit, omaosaluse vähendamist, koguse suurendamist, tehingu olemuse muutmist või abivahendit, mille puhul on määru- ses märge „eritaotlus“) tuleb inimesel esitada erimenetluse taotlus sotsiaalkindlustusametile, kus taotlusi menetletakse jooksvalt maksimaalselt 30 kalendripäeva jooksul taotluse ja nõutava dokumentatsiooni esitamisest arvates. Näiteks on teenuse olemuse muutmiseks esitatud taotlusi üüris olevate abivahendite (ratastoolide jm) väljaostmiseks. Koguse suu- rendamisena on soovitud aga mähkmete koguse suurenda- mist, mitme samasuguse abivahendi samaaegset üürimist jm.

Uue korra kohaselt ei toimu enam seniseid nn keeruliste ja kallite abivahendite komisjone. Kui arst või rehabilitat- siooniasutus on abivahendi välja kirjutanud ning inimesel on olemas kehtiv abivahendi kaart, pöördub inimene abiva- hendi soetamiseks otse ettevõttesse. Kui kehtivat abivahendi kaarti ei ole, siis tuleb esmalt pöörduda arstitõendiga sot- siaalkindlustusameti klienditeenindusse või saata allkirjastatud taotlus koos arstitõendi koopiaga posti või e-posti teel. Klienditeeninduses saab isikliku abivahendi kaardi kohe kätte, posti või e-posti teel taotledes saadetakse see ini- mesele postiga koju. Seega, kui varasema üleriigilise ekspertkomisjoni süsteemi puhul võis abivahendi taotlusprotsess kesta mitmeid kuid, isegi kuni pool aas- tat, siis nüüd saab inimene otsuse ühe kuuga. Menetlemist aeglustavad juhud, kus inimene ei ole taotlusele lisanud vajalikke dokumente ning oleme pida- nud inimesele helistama või kirjutama (kui ei ole telefoni märgitud või ei ole sellelt kättesaadav) ning palunud vajalikud dokumendid saata (arstitõendi koopia, hinnapakumised kahelt erinevalt ettevõttelt). Samuti juhud, kus inimene ei ole taotlusele mär- kinud, mille osas ta erimenetlust taotleb. Vajadusel kaasame taotluse menetlemisse ka eksperte.

Peamiselt esitatakse erimenetluse taotlus abivahendi piir- hinna suurendamiseks, piirlimiidi suurendamiseks (inkon- tinentisotooded) ja omaosaluse vähendamiseks. Lisandunud on taotlusi ka määruseväliste abivahendite saamiseks. Rel- jeefkaartidele ja elektrooniliste orienteerumisabivahendite ostmiseks erimenetluse taotlusi esitatud ei ole.

Tõendite tähtsus abivahendite süsteemis

Nii nagu varasemalt, määravad ka täna pere- ja eriarstid abivahendi vajadust, see ülesanne on arstidel olnud juba aastaid. Samuti tuleb abivahendi vajadus tuvastada reha- bilitatsioonimeeskonnal rehabilitatsiooniplaani koostades.

Arsti juures käimine annab arstile võimaluse hinnata inimese terviseseisundit ning selle alusel soovitada õiget abivahendit. Kahjuks on sagedased juhtumid, kus inimese tervislik seisund on teatud aja möödudes muutunud keh- vemaks. Seepärast soovivad arstid enne inimest näha ning vajadusel ka täiendavaid uuringuid teha. Kui arst tuvastab abivahendi vajaduse, saab ta ka tõendi väljastada.

Abivahendite valdkonna korraldamise ühte kohta koon- damine on andnud võimaluse jooksvalt hinnata uue süsteemi rakendumist ning vajadusel muuta abivahendite määrust. Eelmise aasta septembris jõustunud määruse muudatuste- ga taastati näiteks osade abivahendite osas võimalus üüris olevaid tooteid osta riigipoolse soodustusega (rulaatorid, tualetitoolid), tehti täpsustusi piirhindades ja piirlimiitide arvestuses ning laiendati individuaalsete toodete ringi. Suurendusklaaside (luupide) vajaduse tuvastajaks lisati ka perearst. Uue regulatsiooni järgselt sai algselt selle tõendi väljastada eriarst.

Määruses laiendati nende abivahendite loetelu, mille pu- hul ei ole enam vaja vajaduse tuvastamiseks kordustõendit (üla- ja alajäsemeprotees, silma- ja rinnaprotees, valge kepp, punktikirjavarustus, punktikirja kirjutusmasin). Näiteks, kui inimene on saanud proteesi ning tema vajadus ei ole muutunud, siis ei ole tal teatud aja möödudes vaja võtta arstilt uue proteesi saamiseks arstitõendit. Kui aga inimene on muutunud näiteks aktiivsemaks, läinud tööle jms, siis on vaja pöörduda uue tõendi saamiseks arsti poole.

Laiendati ka individuaalsete abiva- hendite ringi. Individuaalne abivahend on spetsiaalselt inimesele valmistatud ja seda ei ole võimalik teistele inimestele kasutada anda. Vastavalt sotsiaalhoole- kande seaduse § 47 lõikele 3 ei ole mitteindividuaalse abivahendi eest õigust taotleda tasu maksmise kohus- tuse ülevõtmist hoolekandeesutuses, vangistuses või eelvangistuses viibival isikul. See õigus on aga individuaalsete abivahendite puhul. Abivahendite loe- telu vaadati täiendavalt üle ning lisati järgmised abivahendid individuaalsete abivahendite hulka: songaplaastrid, vööd ja bandaažid, rinnaproteesid, silma-

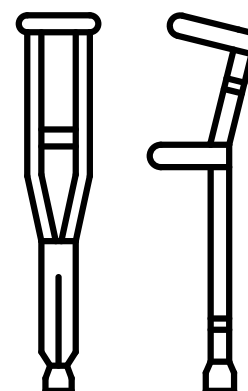
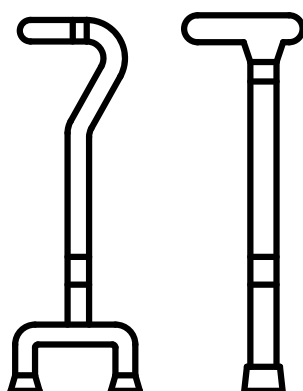
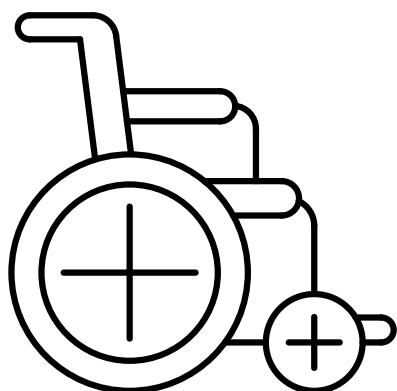
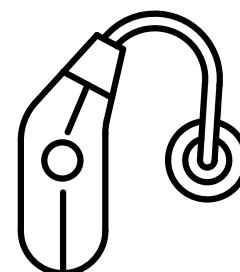
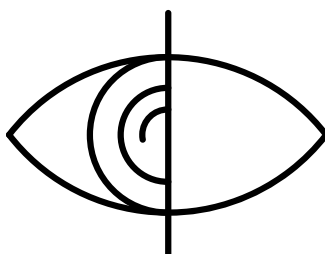
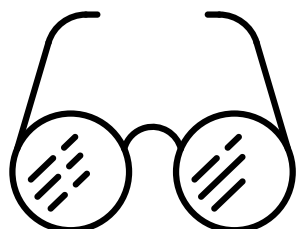
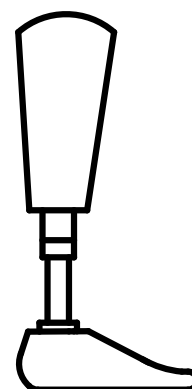
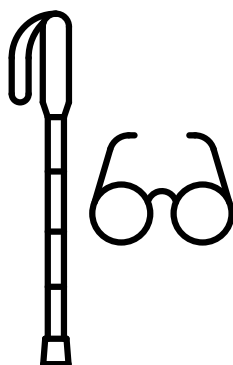
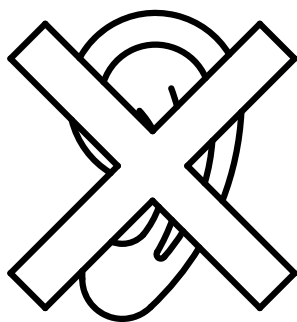
proteesid, valgusfiltrid, binoklid ja teleskoobid, kõrvasised kuulmisabivahendid, kõrvatagused kuulmisabivahendid, kuuldeaparaadi individuaalne otsak, implantaadi kõneprot- sessor, kõrimikrofon, dialoogiseadmed (kommunikaator). Nimetatud abivahendeid on võimalik soetada hoolekan- deesutuses, eelvangistuses ja vangistuses viibivatel isikutel riigipoolse soodustusega.

Plaanitavate määruse lisa muudatustena arvestatakse Ees- ti Pimedate Liidu ettepanekuid korduvtõendi kaotamiseks. Eesti Pimedate Liit on teinud ettepaneku lisada pimedate abivahendite tuvastajate hulka ka perearst. Oleme antud ettepanekuga nõus ning oleme vastava ettepaneku edastanud Perearstide Seltsile, et saada neilt tagasisidet, kas neil vastav pädevus on olemas või mitte. Vastavat muudatust ilma pe- rearstide nõusolekuta teha ei ole võimalik.

Abivahendi vajaduse tuvastajate ringi laie- nemine

Sotsiaalkindlustusamet ja sotsiaalministeerium on Füsi- oterapeutide Liidu ning Tegevusterapeutide Liidu esindajatega arutanud võimalust lisada abivahendi vajaduse tuvastajate ringi ka füsio- ja tegevusterapeutid. Väga sageli on just füsio- ja tegevusterapeut see spetsialist, kes rehabilitatsiooni- meeskonna koosseisus hindab inimese abivahendi vajadust. See muudaks inimese jaoks kogu protsessi kiiremaks ja mu-

“ Viimased poolteist aastat, mil uus süsteem on toiminud, on näidanud, et süsteemi muutmine oli väga vajalik.

Abivahendite süsteemis on toimunud mitmeid olulisi muudatusi – nii taotlemisprotsessis kui ka rahastamises.

gavamaks. Järgmise sammuna on plaanis lisada pereõed korduva abivahendi vajaduse tuvastajate ringi. See on oluline näiteks inkontinentsitoodete puhul.

Viimased poolteist aastat, mil uus süsteem on toiminud, on näidanud, et süsteemi muutmine oli väga vajalik. Abivahendite kättesaadavus on paranenud ning inimene ei pea abivahendite pärast sõitma kodust kaugemale. Uute teadmiste ja kogemuste põhjal saame süsteemi veelgi

“ Uue korra kohaselt ei toimu enam seniseid nn keeruliste ja kallite abivahendite komisjone.

parandada ning teha ettepanekuid seadusandlusesse, samuti leida igapäevaseks toimimiseks paremaid võimalusi. Üheks suureks eesmärgiks on ühtse infosüsteemi kasutuselevõtmine, mis kaotaks paber kandjal tõendid ja isikliku abivahendi kaardid ning annaks arstile võimaluse kasutada sarnaselt ravimitele digiretsepti. ●

Võrdsete õiguste tunnustamisele lisaks on oluline ka nende õiguste reaalne rakendamine.

Variraport

ÜRO puuetega inimeste õiguste konventsiooni täitmisest Eestis

Võib tunduda, et ÜRO puuetega inimeste konventsioon on idealistlik või teoreetiline dokument, millel reaalse eluga vähe seost. Tegelikult on konventsioon ülimalt oluline dokument, mis paneb paika alused puuetega inimeste õiguste kaitseks ja heaolu parandamiseks. Variraporti koostamine on oluline samm edasi nii siseriiklikul kui rahvusvahelisel tasandil.

TEKST: Mihkel Tõkke, EPIKoja ÜRO PIK variraporti projektijuht FOTO: Shutterstock

Sõltumatu variraporti koostamine annab puuetega inimeste esindusorganisatsioonidele võimaluse esitada enda vaade õiguste ja kohustuste täitmise kohta riigis.

Suur osa konventsiooni eesmärke kandvast järelevalvetööst põhinebki kolmandal sektoril ning puuetega inimeste valdkonna esindusorganisatsioonidel. Seda kinnitab

ka minu magistritöö, kus uurisin Eesti puuetega inimeste kodade huvikaitse tegevusi. Eesti kodade juhid pidasid üheks olulisemaks huvikaitsealaseks väljakutseks ÜRO puuetega inimeste õiguste konventsiooni rakendamist ja järelevalve seadustamist Eestis. Võrdsete õiguste tunnustamisele lisaks on oluline ka nende õiguste reaalne rakendamine. Variraporti eesmärk ongi anda ülevaade, kuidas riik selle

kohustusega hakkama saab ning mis vajab parandamist. Kui Eesti Puuetega Inimeste Koja (edaspidi EPIKoda) meililisti tuli kiri, et võrgustikust oleks vaja leida inimene, kes võiks juhtida variraporti koostamise protsessi, tekkis minus kohe põnevus ja suur hulk küsimusi. Väljakutse on suur, kuid võimalus midagi võrgustikule tagasi anda võrdväärne. Selles valdkonnas tegutsedes on palju asju vaja korda ajada õhinapõhiselt, aga äkki see ongi minu trump – minus on seda õhinat. Inimesed, kellega mul on töö kaudu võimalik tutvuda, innustavad mind igapäevaselt.

Raporti koostamine samm-sammult

Variraporti koostamist alustasime Eesti kontekstis kõige olulisemate artiklite valimisega. Valiku tegemine annab võimaluse neist artiklitest põhjalikuma ülevaate anda ning see on levinud praktika ka teistes riikides. Olulisemad artiklid selgitasime välja EPIKoja liikmesorganisatsioonide abiga. Variraportisse on kaasatud artikkel 4 (üldkohustused) ja 5 (võrdsus ja mittediskrimineerimine). Väga oluliseks peame ka artiklite 6 (puuetega naised) ning 7 (puuetega lapsed) olukorra kajastamist. Lisaks on valikus veel artikkel 9 (juurdepääsetavus), 12 (võrdne tunnustamine seaduse ees), 19 (iseisev elu). Tähelepanu pöörame ka artiklitele 24 (haridus), 25 (tervishoid), 26 (habilitatsioon ja rehabilitatsioon), 27 (töö ja töövõive) ning 28 (küllaldane elatustase ja sotsiaalne kaitse). Viimasena on variraportis esindatud artikkel 33 (riiklik rakendamine ja järelvalve). Kokku on kaasatud 13 artiklit.

Kui olime artiklid välja valinud, jätkus töö olemasolevate uuringute ning teoreetilise baasi kogumisega. Erinevaid uuringuid ning uut infot lisandub kogu aeg ning protsess on pidevalt arenev. Teoreetilise põhjaga tutvumisele lisaks andis märkimisväärse sisendi fookusgruppide läbiviimine Eesti erinevates paikades. Intervjueerisin puuetega inimeste kodade juhte Põhja-, Lõuna-, Ida- ja Lääne-Eestis. Lisaks olulise info kogumisele on protsess olnud väga väärtuslik ka minu jaoks isiklikult, sest olles ise ühe koja tegevjuht, olen saanud võimaluse tutvuda teiste kodade käekäiguga. Kokku kogunes olulisemate valupunktide analüüsimiseks ligi 70 lehekülge sisukat teksti. Kogemused, mida jagasid intervjuu-gruppides osalenud ning esiletõstetud aspektid aitasid luua selgema pildi olukorrast Eestis.

13 artiklit, 54 tähelepanekut

13 artikliga seoses tõusis grupiintervjuudes esile 54 olulisemat tähelepanekut. Näiteks, koostöö kohalike omavalitsuste ning puuetega inimeste kodade vahel on maakonniti väga erinev – mõnes maakonnas on erinevused lausa valdade kaupa. Koostöös valitsusasutustega nähti suurt olulisust konkreetsel ametnikul, kellega igapäevane suhtlemine toimub, sest puudub hea kaasamise tava. Samuti valmistab muret, et teiste

valdkondade ministriumid või ametkonnad ei näe seost enda ja sotsiaalvaldkonna teemade vahel, see põhjustab killustumist. Puuetega naiste puhul nähti, et diskrimineerimine võib olla varjatud probleem ning tihti leitakse mõni teine selgitus või põhjendus, et seda mitte diskrimineerimisega siduda. Puuetega laste toimetulekul nähti vanematel asendamatu rolli. Teenuste kättesaadavusel võivad probleeme tekitada riigi ja kohalike omavalitsuste erinevad tasandid. Juurdepääsetavuse puhul tekitab muret, et siiani puudub seadusandlik akt, mille põhjal järelevalvet teostada ning samuti puuduvad nõuded transpordi ligipääsetavuse kohta. Fookusgruppides tõusis esile toetatud otsustamise rakendamise vajadus Eestis ning inimese rahvastikuregistrisse kantud elukoha ning tegeliku elukoha omavalitsuste omavahelise koostöö küsimus jpm.

Variraport kirjeldab hästi reaalsel elu

Järgmise sammuna kogusime EPIKoja liikmesorganisatsioonidelt internetiküsitluse kaudu variraportisse sisendit. Seal saime täpsustada ka neid küsimusi, mis esimesest fookusgrupiintervjuude ringist õhku olid jäänud. Küsitlusele vastas kokku 13 aktiivset liikmesorganisatsiooni. Erinevate peatükkide koostamisel oleme küsinud täiendavat sisendit oma valdkonna spetsialistidelt ning plaanime ekspertarvamuste küsimist ka jätkata. Kuna konventsioon ja variraport katab väga laia teemade valikut, on ekspertarvamuse küsimine lausa hädavajalik. EPIKoja võrgustikus on väga palju erinevate erialade asjatundjaid ning selline ressursside kasutamine annab neile võimaluse oma teadmisi rakendada. Valdkonnas toimub pidevalt arenguid ja muutusi ning seetõttu peab variraporti koostamisel olema paindlik – juba tehtut tuleb sageli üle vaadata ja vastavalt vajadusele täiendada. Sellest võib järeldada, et variraport kirjeldab hästi reaalsel elu, sest on samuti alaliselt muutuv. Tegeledes ühe osaga, tuleb silmas pidada ka teisi, samamoodi nagu inimese elu koosneb detailidest, mis moodustavad terviku.

Võib tunduda, et ÜRO puuetega inimeste konventsioon on idealistlik või teoreetiline dokument, millel reaalse eluga vähe seost. Tegelikult on konventsioon ülimalt oluline dokument, mis paneb paika alused puuetega inimeste õiguste kaitseks ja heaolu parandamiseks. Eraldi küsimus on töö selle rakendamise nimel ning seda toetabki variraport, pakkudes konstruktiivset tagasisidet erinevate eluliste küsimuste või ebavõrdsuse lahendamiseks riigis. Variraporti koostamine on oluline samm edasi nii siseriiklikul kui rahvusvahelisel tasandil. Siinkohal soovin tänada kõiki, kes on siiani variraporti valmimisse panustanud ning kõiki neid, kellel see võimalus alles tulla võib. Enda elu ja heaolu saame parandada ainult ise.

Vaata lisa: International Disability Alliance. (2010). Guidance Document. Effective Use of International Human Rights Monitoring Mechanisms to Protect the Rights of Persons with Disabilities. <http://www.internationaldisabilityalliance.org/sites/default/files/documents/crpd-reporting-guidance-document-english-final-print1.pdf>

Mihkel Tõkke magistritöö (2017) Eesti puuetega inimeste kodade huvikaitse tegevus puuetega inimeste esindamisel. <http://dspace.ut.ee/handle/10062/56702>

Jakartas puuetega inimeste õiguste

24.–28. juulil 2017 toimus Indoneesia pealinnas Jakartas puuetega inimeste inimõiguste-temaline koolitus. Osalejaid oli 25 ringis, erinevatest Aasia ja Euroopa riikidest. Enamik osalejatest olid lähiregioonist, Euroopa riikidest olid esindatud Bulgaaria, Eesti, Poola, Sloveenia ja Šveits. Koolitusmeeskonna oli kokku pannud Euroopa Iseseisva Elu võrgustik ENIL.

TEKST: **Meelis Joost**, EPIKoja peaspetsialist välissuhete ja Euroopa poliitika valdkonnas FOTOD: **Meelis Joost**

ASEM, ASEF, ASEAN

ASEM Aasia-Euroopa koostööfoorum asutati 1996. aastal ning see hõlmab Euroopa ja Aasia riike, samuti Austraaliat ning Uus-Meremaad – kokku 57 riiki. ASEAN ehk Kagu-Aasia Maade assotsiatsioon, kuhu kuulub 10 riiki, tähistab tänavu juba oma 50ndat aastapäeva. Euroopa ja Aasia riikide koostöö edendamiseks, Aasia-Euroopa koostööfoorumi töö koordineerimiseks asutati juba 1997. aastal Aasia-Euroopa Sihtasutus ASEF. Juulikuus Jakartas toimunud inimõiguste koolitus on 1997. aastal alanud koolitusprogrammi osa. Eesti Puuetega Inimeste Koda puutus ASEM protsessidega esmakordselt kokku mullu, kui osalesime Pekingis puuetega inimeste inimõiguste valdkonna konverentsil.

Fookus ÜRO puuetega inimeste õiguste konventsiooni elluviimisel

Viiepäevase intensiivse koolituse fookuses oli ÜRO puuetega inimeste õiguste konventsioon. Räägiti lahti mõisted, tehti rühmatööd, et arutada läbi konventsiooni erinevad artiklid. Väga huvitavad olid rühmatööd, kus laudkondadele anti lugeda konventsiooni artiklid, koos esitatud riikliku raporti ning variraporti tekstiga. Rühma ülesandeks oli koostada ÜRO puuetega inimeste õiguste komitee tähelepanekute nimekiri ning sellele toetudes ka soovitusel. Hiljem

sai tähelepanekuid ja soovitusi võrrelda tegelikult komitee poolt sellele riigile esitatud ettepanekutega. Huvitav oli arutada gruppides, mille osalejad pärinesid väga erineva arengutaseme ning rahvaarvuga riikidest. Indoneesia oma 250 miljoni elanikuga ja väike Eesti – põhimõtted on universaalsed, kuid olukordade lahendused erinevad.

Külastus tööalase rehabilitatsiooni keskusesse

Koolituse kolmandal päeval toimus väljasõit lähedal asuvasse puuetega inimeste tööalase rehabilitatsiooni keskusesse. Keskus toimib internaadina ning õppida saab arvutiõpet, õmblemist, mehaanikat, mootorilukksepaeriala, eelkõige rollerite paran-

damist. Keskus on rajatud 1997. aastal Jaapani rahalisel toel. Õpilased on rõõmsa olekuga, tundub, et nad on oma hetkeolukorraga rahul. Koolitusel osalejate ülesandeks oli arutada nähtut ning pakkuda välja lahendusi, kuidas keskust rohkem ümbritseva kogukonna ja ühiskonnaga siduda, et õpitut lihtsamini tegelikku ellu rakendada.

Igale osalejate midagi uut!

Koolitusel osalejad esindasid nii puuetega inimeste organisatsioone kui riigiasutusi (nagu ministereeriumid) ning võrdse kohtlemise volinike bürood. Igaüks õppis koolitusel midagi uut – väga väärtuslik oli iseseisva elu kontseptsiooni põhjalik

alasel koolitusel

Töölase rehabilitatsiooni keskus Cibinongis, mis asub 50 km kaugusel Jakartast, õpitakse ja elatakse 9 kuud. Keskus on üks 20st sarnasest keskusest riigis, kus on üle 250 miljoni elaniku.

“ Indoneesia oma 250 miljoni elanikuga ja väike Eesti – põhimõtted on universaalsed, kuid olukordade lahendused erinevad.

tutvustus, samuti teenuste ja toodete disainimine koostöös – nn *co-production* kontseptsiooni tutvustus. Eriti oluline oli aga uute kontaktide leidmine kaugemates ning lähemates riikides. Tänu sõnad koolituse professionaalse korraldamise eest lähevad Aasia-Euroopa Sihtasutuse töötajatele ning Euroopa Iseseisva Elu Võrgustiku koolitustiimile. ●

Loe lisa:

Kagu-Aasia Maade Assotsiatsioon ASEAN
www.asean.org

Asia-Europe Meeting ASEM
www.aseminfoboard.org

Asia-Europe Foundation ASEF
www.asef.org

Indoneesia puuetega inimeste katusorganisatsioon – PPDI www.ppdi.or.id

ASEAN-i puuetega inimeste foorum
www.aseandisabilityforum.org

Euroopa Iseseisva Elu Võrgustik ENIL
www.enil.eu

Kultuurisündmuste on heaolu võti

Suve lõpus valmis MTÜ Kakora eestvedamisel ning Eesti Töötukassa ja kultuuriministeeriumi toetusel väljaanne “Sündmusi kõigile! Käsiraamat ligipääsetava ja mitmekülgse kultuuriürituse korraldamiseks”. Millega on tegemist ja kuidas seda kasutada?

TEKST: Helen Kask, EPIKoja peaspetsialist FOTOD: Kalev Lilleorg

MTÜ Kakora eestvedajal ning materjali toimetaja Sülvi Sarapuu sõnul on ligipääsetavus kultuurisündmustele üks oluline osa meie elutordist. „Et saaksime sotsiaalselt suhelda kõigi meid ümbritsevate inimestega tööl, koolis ja kodus, otsime ühiseid teemasid. Kultuurisündmuste külastamine annab sidusust ning parandab enesekindlust ja enesehinnangut olla võrdne võrdsete hulgas. Kui kõigil on võimalus saada osa ja kultuuri teemadel end väljendada ning kõnelda, ei tunne me end kõrvalejäetuna. See tõstab ja annab eneseväärikust, kujundab meeleolu ja aitab olla teadlik ja mõistev ühiskonnaliige.“

Milline on tänaste kultuurikorraldajate teadlikkus ligipääsetavuse küsimustes?

Olen kohtunud mitmete sündmuste korraldajatega ja ametnikega, kes julgevad tunnistada, et ligipääsetavusele pole nad üldse mõelnud. Ka ei teata, kuidas ligipääsetavuse küsimusele läheneda. Seega valdavalt teadmine puudub. Sageli kummitab ka teema, et ligipääsetavus maksab meeletult. See on üks müüt, mida käsiraamatuga soovime kummutada. Loomulikult maksab iga asi, mida tehakse, kuid eelkõige on ligipääsetavus kinni mõtlemises.

Kuidas sündis idee luua materjal „Sündmusi kõigile”? Tegemist on tõlkematerjaliga, kui keeruline või lihtne oli seda kohandada Eestis oludele?

Idee on idanenud pea viis-kuus aastat, kuid nüüd sai see küpseks. Olles ise organisatsiooni Kultuuria kaikille liikmetega tuttav ja kuuldes nende kogemustest ning käies nende korraldatud üritustel, soovisin, et ka Eestis oleksid kultuuriüritused kättesaadavad kõigile sihtgruppidele. Materjal on läbi katsetatud ja see töötab. Seega kohandamine ei olnud väga töömahukas. Eestis on mitmeid häid näiteid üksikute

Sülvi soovitusel ligipääsetava kultuurisündmuse korraldamiseks:

- Kaardista kavandatava ürituse ligipääsetavuse ja mitmekülgseuse hetkeseis.
- Koosta plaan ligipääsetavuse ja mitmekülgseuse arendamiseks.
- Tee planeerimisel ja ideede teostamisel koostööd organisatsioonide ja ekspertidega.
- Pea meeles, et kõiki muudatusi ei pea ette võtma korraga, seega pane paika tähtsustjärjestus.
- Määra ametisse ligipääsetavuse ja mitmekülgseuse eest vastutav inimene.
- Kirjelda kodulehel ja kommunikatsioonis ürituse ligipääsetavust.
- Reklaami ja vahenda teavet üritusest ja selle ligipääsetavusest laialtlaadlikult eri sihtgruppidele.
- Kogu tagasisidet ja kasuta seda ürituse arendamisel.
- Tervita rõõmsalt kõiki saabujaid!

projektide põhjal olemas, kuid puudub süsteemsus, mida selle materjaliga soovime korraldajateni tuua.

Kuidas materjalis orienteeruda ja seda kasutada?

Käsiraamat koosneb kaheksast peatükist, mis jagunevad omakorda alampeatükkideks. Esimene peatükk käsitleb ligipääsetava ja mitmekülgse kultuurisündmuse planeerimist ja

ligipääsetavus

Getter Jaani kontsert, taustal viipekeeletõlk.

Metsatõllu kontsert viipekeele tõlkega.

Ratastoolivehklemine.

“ Eestis on mitmeid häid näiteid üksikute projektide põhjal olemas, kuid puudub süsteemsus, mida selle materjaliga soovime korraldajateni tuua.

kaardistamist, teine kommunikatsiooni, teavitust erinevatel viisidel, kolmas ja neljas hinnakujundust ning personali, viies peatükk vaatab põhjalikult füüsilise ligipääsetavuse teemad üle, kuues ja seitsmes peatükk käsitlevad erinevaid tõlkeid ja kaheksas võtab korralduse kokku. Oleme kogunud sellesse raamatusse üsna tubli kontaktide kogumi, kellega ühendust võtta, kui tekib probleeme. Lisaks on raamatu lõpus küsimustik, millega saab oma sündmust ise testida. ●

Sini Kaartineni ja Aura Linnapuomi koostatud ja Kultuuria kaikille (Kultuur kõigile) ühingu väljaantud käsiraamat „Sündmusi kõigile! Käsiraamat ligipääsetava ja mitmekülgse kultuuriürituse korraldamiseks“ on mõeldud kultuurfestivalide korraldajatele, kes soovivad suurendada huvi oma ürituse vastu. Raamat pakub praktilist teavet kultuuriürituste ettevalmistamise ja läbiviimise kohta, andes nõu eri tüüpi publiku, korraldajate ning esinejate vajadustega arvestamiseks. Materjal on tõlgitud ja kohandatud Eesti oludele. Toimetajad Kadi ja Sülvi Sarapuu, keeleteoimetaja Kaja Randam. Materjal on leitav MTÜ Kakora koduleheküljelt www.kakora.sarasyl.com/et/Kultuur/K%EA4siraamat.pdf

Kaunid tantsumustrid jõudsid pimedate pidulisten

Reede, 30. juuni pärastlõuna Tallinnas Kalevi keskstaadionil. Valjud tuuleilid. Seenevihm, mis muutub kohati tugevaks sajuks. XII noorte tantsupeo „Mina jään“ peaproov. Kaheksa ja pool tuhat tantsijat rõõmustavad vaatajaid Koidu ja Hämariku legendil põhineva etendusega. Lääntribüüni kaheksandas sektoris kuulab osa inimesi midagi kõrvaklappidest ja uurib sõrmega mingeid raamatuid, neid vihma eest kaitstes. Kaks inimest räägivad midagi mikrofonidesse.

TEKST: Priit Kasepalu, Eesti Pimedate Raamatukogu teabejuht, Eesti Pimedate Liidu aseesimees FOTOD: Erakogu

Algus autosõidul

Kord tutvustasid tantsujuhid teenekale tantsuloojale ja rahvatantsujuhile Helju Mikkeli raamatut tantsumemm Anna Raudkatsist. Helju Mikkel ütles, et see on väga peenes kirjas – pani prillid ette, kuid ka siis ei näinud lugeda. Autosõidul Tartust Tallinna arenesid mõtted edasi – on ju palju inimesi, kes ei näe ka siis, kui prillid ees. MTÜ Tantsupeomuseumi eestvedajad jõudsid ideeni luua nägemispuudega inimestele tänavuse tantsupeo peaproovi jälgimise võimalus kirjeldustõlke ning reljeefsete joonistega. Mullu kevadel saigi alguse projekt „Mina näen – teeme võimatu võimalikuks!“, mille eestvedaja on tantsupedagoog Angela Arraste. Kõrvaklappidest jõudis etenduse jälgijateni kirjeldustõlge ja raamatutes, mida sõrmega uuriti, olid reljeefsed tantsujoonised.

Etenduse kirjeldustõlge tähendab staadionil toimuva kirjeldamist. Seda saab teha vaid vaikuse või muusika ajal.

Lauludele peale ei räägita. Seekordsel etendusel oli kirjeldajaid kaks – diplomeeritud kirjeldustõlk Kärt Mikli ja Eesti Rahvusringhäälingu rahvatantsuhuviline ajakirjanik Tarmo

Tiisler. Et kirjeldus oleks pimedatele ja vaegnägemisega inimestele mõistetav, konsulteeris neid MTÜ Kakora juht Sülvi Sarapuu, kes saab ülevaate staadionil toimuvast vaid helide kaudu. Ta on kaheksakümnendatel aastatel, siis veel vaegnägijana, Viljandi Kultuuri-koolis mängujuhiks õppides rühma-kaaslastele tantse õpetanud.

Sülvi sõnul ei ole viimastel kümnenditel laulu- ja tantsupidude ülekannetes räägitu toimuvast piltide loomisele eriti kaasa aidanud – reporteritel ei ole Valdo Pandi, Ene Hioni või Ivar Trikkeli kirjeldamisoskuse täiuslikkust. See pärast arutatigi tantsujuhtide ja kirjeldajatega mitmel korral ühiselt, mis on

kirjeldustõlke tegemisel oluline. Koos oldi ka Paides jooniste seminaril, kus peo korraldajad tantsujuhtidele tantsujooniseid tutvustasid ning kogu kava läbi mängiti. Kärt pani seal etenduse tarvis palju kirja. Põhiline ettevalmistus toimus

“ Kõrvaklappidest jõudis etenduse jälgijateni kirjeldustõlge ja raamatutes, mida sõrmega uuriti, olid reljeefsed tantsujoonised.

Etenduse ajal ei olnud võimalik kirjeldada, millised rõivad tantsijatel seljas on. Seetõttu tutvustati rahvariideid, vanaaegseid töövahendeid ja traditsioone juba enne etendust.

aga päev enne etendust, kui tantsijad staadionil ühisproovides oma liikumisele viimast lihvi andsid, ja etendusepäeva hommikul. Teksti sai mitukümmend lehekülge.

Etenduse ajal ei ole võimalik kirjeldada, millised rõivad tantsijatel seljas on. Seepärast tutvustasid Angela Arraste ja Ülo Luht Tartu Emajõe Koolis ning Tallinna Heleni Koolis, kus õpivad nägemis- ning nägemisliitpuudega lapsed, rahvariideid, vanaaegseid töövahendeid ja traditsioone. Tartu noortele jäid meelde tuleurn ning tantsus kasutatav hernehirmutist meenutav Näljamihkel. Tallinna lapsed tundsid rõõmu, et said rahvarõivaid ja jalanõusid proovida. Täitus ka ühe noormehe soov proovida mulgi kuube – ta oli kuulnud, et Toomas Hendrik Ilves oli mulgi kuube vastuvõtul kandnud. Õpetajad olid tänulikud, et peo eel sellise erilise sihtrühmaga nii palju tegeldi.

Reljeefsed joonised peavad olema sõrmega lugedes arusaadavad

Sülvi käis koos projektis osalenutega Soomes jooniste valmistamist uurimas. Ühe tantsu õppimiseks tehakse seitsekaheksa või isegi enam joonist. Reljeefseks otsustati teha iga tantsu põhijoonis – tantsu kõige ilusam märk. Nende hulgest

võib leida näiteks liblika, vihmavarjude, tammelehtede ja -tõrude, lumememme ja -taadi, sinilillede ning päikese kujutise.

Eesti Pimedate Raamatukogus tehti paisupaberile mitmes eksemplaris proovijooniseid. Esmalt prinditi joonised paisupaberile. Selle kuumutamisel muutusid mustad jooned reljeefseteks – sõrmega tajutavateks. Tantsupeo ajal kasutatud joonisteraamatud valmisid aga Emajõe Koolis. Tantsupeo muuseumist saadud failidele lisati seal punkt kirjas tekst, valmistati joonised ning köideti need raamatuteks. Raamatud valmistanud Ilona Tarsi sõnul oli tegemist väga huvitava ja erakordse tööga. „Kokku tuli paisupaberil valmistada 1500 lehte. Sellises mahus ei ole me paisupaberil jooniseid varem korraga valmistanud. Eelnevalt oli tehtud korralik ettevalmistus ja praaki ei tekkinud,“ ütles Ilona.

Etendusepäeva lõuna ajal tutvustati projekti „Mina näen“ Okupatsioonide muuseumis Eesti Puuetega Inimeste Koja korraldatud rahvusvahelisel konverentsil. Tehtu pakkus teiste riikide puudega inimestele suurt huvi. Eriti meeldisid joonisteraamatud, mis rändasid näidisteks mitmesse riiki.

Loodusjõudude vastu ei ole kerge saada

Tantsuetendust käis vaatamas nägemispuudega inimesi Tallinnast, Tartust, Haapsalust ja Viljandist. Ühine arvamus →

“ Tantsuetendust käis vaatamas nägemispuudega inimesi Tallinnast, Tartust, Haapsalust ja Viljandist. Ühine arvamus oli: „Emotsioonid on laes.“

oli: „Emotsioonid on laes.“ Haapsalus elav Tiiu Leidsalu kiitis väga kirjeldustõlget. Ta ütles, et nägi näiteks, et staadionil poiss jookseb, kirjeldustõlge aga selgitas, miks poiss seda teeb. Mulle jäid erilisel meelde rehadega heinaliste ja Näljamiiklite tantsu kirjeldused.

„Ilma meil ei õnnestunud tellida,“ ütles Angela Arraste pärast tantsupeo peaproovi. Ilm oli suur väljakutse nii esinejatele, pealtvaatajatele kui ka kirjeldustõlke esitamiseks tehnika pakkujale. Kirjeldustõlke tegemine nii suurel üritusel vabas õhus oli Eestis esmakordne. Seetõttu ei osatud kõigi ilmaoludega arvestada. Tuul kippus mikrofonidesse puhuma, heli katkes tihti, kuuldavus võis erinevatel istekohtadel erinev olla ja kirjeldustõlk Kärdi mikrofoni saatja läks rivist välja. Tarmo luges tema teksti lõpuosa ise ette. Mees ütles, et kirjeldustõlke tegemine oli talle esimene kogemus ning seda oli põnev teha. Kärdi sõnul sai mikrofoni liiga palju vihma. „Mõnes kohas tuli ka laulu sõnadele natuke peale rääkida,“ tõdes ta. „Tantsijad ja publik olid väga vahvad,“ ütlesid mõlemad.

Kirjeldustõlge ning reljeefsed joonised julgustavad

Etenduse heli koos kirjeldustõlkega salvestati. Kui kiire aeg mööda saab, kuulavad projekti korraldajad selle kindlasti läbi. Projektis nähakse ette anda kirjeldustõlkega salvestis ja joonisteraamatud Eesti Pimedate Raamatukokku, et selle lugejad saaksid sündmust taas nautida.

Kirjeldustõlge ning reljeefsed joonised julgustavad pime- daid ja väga väikese nägemisjäägiga inimesi neid senisest enam kasutama. Angela Arraste loodab, et võib-olla on kunagi võimalik tantsida staadionil „Oiget ja vasembat“ nõnda, et üks on vähem nägija ja teine nägija: „Pole midagi võimatut. Tõestasime, et võimatu saab teha võimalikuks.“

MTÜ Tantsupeomuseumi projekti „Mina näen“ koostöö- partnerite ja toetajate hulgas olid Eesti Laulu- ja Tantsupeo Sihtasutus, Eesti Pimedate Liit, MTÜ Kakora, Eesti Pimedate Raamatukogu, ART Konverentsitehnika, Tartu Emajõe Kool, Eesti Kultuurkapital, Hasartmängumaksu Nõukogu, Monica Lõvi, Ilona Tars ja Rotermann City. ●

On väga tähtis, et saaksime tantsupeo-elamusi edasi anda võimalikult paljudele inimestele. Projekt „Mina näen“ võimaldab vaegnägijatel ja isegi pimedatel saada osa tantsumustritest ja peolu- gudest, mis raamatute ja tantsukirjelduste kaudu nen- deni viiakse. Kalevi staadionil tantsust tekkivat ühist jõudu ja väge on ilma osalemata raske kirjeldada. See on väga isiklik ja rahvaga liitev kogemus ühekorraga. Sel aastal saame ühiselt röömustada ja öelda, et tant- supidu on kogu rahva pidu, võimatu on tehtud võima- likuks ja mittenägijad „näevad“ tantsupidu kaasagsete tehniliste vahendite abiga. Laulu- ja tantsupeod on kahtlemata Eesti kultuuri ja identiteedi sümboliks. Need on kohtumispaigaks peredele, sugulastele ja sõp- radele, kes elavad nii kodumaal kui võõrsil. Kui seekord on noorte tantsupeol esmakordselt n-ö vaatajate rollis ka nägemispuudega kooliõpilased, siis järgmisel suurel peol võiksid kohtuda ja tantsupeoelamust jagada nii noored, vanemad kui väärikamas eas mittenägijad.

Selline projekt nagu „Mina näen“ juhib ka nägijate tähelepanu vaegnägijate muredele ja vajadustele, näitab, kuidas arvestada inimestega, kes igapäevaselt peavad hakkama saama keerulisema elukorraldusega, ning õpetab ammutama emotsioone ja energiat ka teiste meeltega peale silmade. Olen kindel, et tänava algatatud traditsioon jätkub ja 2019. aastal järjekorras 20. juubelitantsupeol saab meie rahvapeost kirjeldus- tõlke ja taktiliste teatmike kaudu osa veel rohkem huvilisi – miks mitte ka juba rahvusvahelises mõtmes ettevõtmisena!

Laine Randjärv,
projekti „Mina näen“ patroon,
Riigikogu liige

Tantsu- lavastus

Vajadus Test

Koreograaf Tatjana Romanova on ellu viimas projekti „Puutepunkt“, mille väljundiks on tantsulavastus „Vajadus Test“, mis esietendub 31. oktoobril Tallinnas. Milliseid teemasid projekt ja lavastus kajastavad?

TEKST: Helen Kask, EPIKoja peaspetsialist FOTO: Anastasia Semjonova

Tatjana on Tallinna Ülikooli koreograafia osakonna *cum laude* diplomiga magister ja Mait Agu nimelise tantsustipendiumi laureaat. Hetkel vabakutseline koreograaf, lavastaja ja tantsija ning viimased kolm aastat seotud Fine5 Tantsuteatri repertuaariga. Ta annab kaasaegse tantsu treeningtunde ning juhendab improvisatsioonisessioone Tallinna Ülikoolis ja mujal, osaleb erinevates projektides ja juhib oma keeltekooli. Märkimisväärset mõju tema liikumispraktikale on avaldanud improvisatsioon ja fenomenoloogia.

Tatjana sõnul on projekti tööpealkiri „Puutepunkt“ metafoor teemaga kokkupuutumisest, sellest, kuidas puudutada inimesi ja ühiskonna puute punktides. Selles sõnas peitub projekti ja lavastuse teema inimvajadustest ja ka mõistmise testimine. Projektis on Tatjana nii projektijuht kui ka lavastaja.

„Olin tantsukunstnikuna jõudnud hetke, kus püüdsin aru saada, kellele ma ikkagi oma loomingulist tööd teen, kui kutsun publikut seda vaatama? Mind on alati huvitanud, kuidas vaataja tajub, mida ta oluliseks peab, mida ta vajab. Samas panin tähele, et kaasaegset teatrit ja etendusi käivad

vaatamas kogu aeg samad inimesed. Miks? Kas asi on ainult maitsetes ja huvides?“ Need küsimused viisid Tatjana samm-sammult projekti ideeni.

Läbimõeldud eeltöö

Järgnes põhjalik eeltöö: statistikaandmete ning Heaolu arengukava ja valdkondliku arengukava Lõimuv Eesti 2020 uuringute lugemine, vaatluspraktika Tallinna Tugikeskuses Juks, vestlused inimestega ja muidugi aktiivne liikumine ja tantsutundide juhendamine.

Tatjana sõnul on inimlikud vajadused kõik see, mida iga inimene vajab normaalseks eluks ja arenguks. Need ulatuvad palju kaugemale füsioloogilisest vajadusest toidu, vee ja sooja järele. Neis sisalduvad ka sotsiaalsed ja hingelised vajadused nagu turvalisus, armastus, identiteeditunne ja eneseteostus. Vajadused on inimest liikumapanevaks jõuks.

„Eesti ühiskonnas on levinud eelarvamused ja stereotüüpsed hoiakud vähemusgruppidesse kuuluvate inimeste suhtes. Ka üldine suhtumine võrdse kohtlemisega seotud küsimustesse on pigem negatiivne või ükskõikne, mitte osavõtlik. Küsitletud inimeste empiiriline kogemus ja Heaolu →

arengukava näitavad, et kui puudega ja erivajadustega inimeste osakaal rahvastikus kasvab ning ühiskonna kultuuriline ja religioosne mitmekesisus suureneb, muutub õiguskaitses tagamine diskrimineerimise vastu üha olulisemaks,“ selgitab ta. Naine on veendunud, et puudega inimestele tuleb tagada teiste inimestega võrdne juurdepääs teabele ja suhtlemisvõimalustele. See tähendab ka füüsilist juurdepääsu. Etenduskunst on üks efektiivne võimalus selle tagamisel.

Puuetega inimestele võrdsete võimaluste loomise standardreegli kultuuri puudutav osa ütleb, et on vaja eritehnikaid, et muuta kirjandus, filmid ja teater puuetega inimestele kättesaadavaks. „Seda me püüamegi luua! Ma tunnen, et see projekt on minu jaoks tähtis. Ja ma olen veendunud et see on tähtis ja vajalik ka teiste jaoks,“ lisab ta.

Ainult 10 etendust

Projekti eesmärgiks on koos kaasatud loovmeeskonnaga ette valmistada ja läbi viia kümme tunniajalist etendust “VajadusTest” Tallinna Puuetega Inimeste Kojas. Peamisteks väljendusvahenditeks on tants, muusika, tekst ja valgus. Lisaks on plaanis etendustele järgnev arutelu ning lavastusprotsessi ja etenduste jäädvustamine video ning fotodena. Projekti uuenduslikkus seisneb erinevate erivajadustega etenduskunstihuviliste isiklikus etendusprotsessi kaasamises – nad saavad võrdse suhtlemisvõimaluse, et lavastust tajuda. Lavastust luuakse arvestades erinevate vaatajate vajadusi. Näiteks etenduse alguses saab publik kõrvaklappidest valida endale sobiva keele kõnest arusaamiseks ning etendaja tõlgib teksti, kasu-

“ Puuetega inimestele võrdsete võimaluste loomise standardreegli kultuuri puudutav osa ütleb, et on vaja eritehnikaid, et muuta kirjandus, filmid ja teater puuetega inimestele kättesaadavaks.

tades viipekeelt. Vaegnägijad kuulevad etenduse ajal samadest kõrvaklappidest toimuva kirjeldust, nii on neil võimalus toimuvat ette kujutada. Tatjana selgitab, et projekti lisandväärtuseks on kindlasti ka lavastuse jaoks loodud helimaastik, mis mõjub inimkehale ja psüühikale tervendavalt. Näiteks gong on üks vanimaid muusikariistu, mille helid kutsuvad esile binauraalseid vibratsioone ning käivitavad seeläbi sisemisi eneseraviprotsesse. Etenduste ajal mängitakse elavat muusikat.

Projekt on suunatud eelkõige Tallinna erivajadustega elanikkonnale ja Tallinna linna elanikele, tantsuloojatele ning ka kultuurihuvilistele laiemalt. „Ühte etendust saab vaatama tulla 50 inimest. “VajadusTest” pakub turvalist atmosfääri meie erinevuste ja sarnasuste tajumiseks ning vajaduste üle reflekteerimiseks. See on individuaalselt loodav avatud sotsiaalne ruum, mis

võimaldab kohtumisi ja vastastikust empaatiat. Tähtis on ka, et osa publikust oleks erivajadustega inimesed. Oluline on, et osalejad saaks kogemuse olla teineteisega koos ühes ruumis ning kogeda koos kunstilist elamust.”

Mitte ainult ühekordne ettevõtmine

Tatjana usub, et projekti kaudu saavutatakse mitu eesmärki. Luuakse ja viiakse läbi kümme etendust inimvajadustest, suurendatakse erivajadustega elanikkonna osalemist kultuuriüritustel ja toetatakse seeläbi sotsiaalset sidusust. Lisaks arendatakse täisealiste elanike kultuuritegevust ning vaba aja veetmise võimalusi. „Loodame, et erivajadustega publiku hu-

vi etenduskunstide vastu Eestis tõuseb, et lavastuse protsess ja etendumine loovad avaliku diskussiooni inimvajaduste teemal. „Ühiskonnas on väga erinevaid erivajadustega inimesi. Ja meil kõigil on omad isiklikud vajadused, mis juhiavad meie mõtlemist, loovad meie maailma. Tugev inimene julgeb loobuda eelarvamustest. Inimene, kes julgeb näidata oma haprust, vajab empaatilist suhtumist – selliste kontaktide kaudu oleme me pidevalt elamise-õppimise protsessis. Loodame, et pärast projekti lõpetamist elab see kõik edasi dokumentaalfilmis ja leiab endale veelgi laiema publiku.“

Planeeritud etendused toimuvad ainult Tallinnas, projekti loojate üheks sooviks on lavastust etendada ka Eesti teistes linnades. ●

“ Projekti eesmärgiks on koos kaasatud loovmeeskonnaga ette valmistada ja läbi viia kümme tunniajalist etendust “VajadusTest” Tallinna Puuetega Inimeste Kojas.

Praktiline info

Esietendus toimub 31. oktoobril 2017. Etendused 1., 6., 7., 13., 14., 15., 20., 21. ja 22. novembril aadressil Endla 59 Tallinna Puuetega Inimeste Koja suures saalis algusega kell 18:30.

Piletid on müügil Piletilevis ja 30 minutit enne etenduse algust kohapeal. Pileti hind on 10 eurot, Eesti Puuetega Inimeste Koja liikmetele ja ajakirja „Sinuga“ lugejatele piletid 8 euroga. Soodushinna saamiseks tuleb kasutada sõna „epik“ piletilevi online-süsteemis.

Idee ja lavastus: Tatjana Romanova

Liikumise autorid ja esitajad: Ekaterina Soorsk, Gert Preegel, Helen Reitsnik, Laura Kvelstein, Lidia Mertins, Maria Uppin, Mari-Liis Velberg, Silver Soorsk

Helikunstnikud ja etendajad: Deniss Vinogradov, Lilia Märtnmaa

Valguskujundaja: Oliver Kulpsoo

Fotograaf: Anastasia Semjonova

Videokunstnik: Roman Pankratov

Tekstide esitaja: Marie Pullerits

Eesti viipekeelse tekstide esitajad: Janne Oja, Jari Pärgma

Toetajad: Eesti Kultuurkapital, Taiji klubi, Tervendavad Helid, MTÜ Tantsukunsti Areng, Tallinna Puuetega Inimeste Koda, Loitsukeller, Keeltekkool Tarkus, RMagination Tantsustuudio

Lisainfo: www.vajadustest.ee

Mõistmiseks ei pea

Vahel ajakirjanduses kasutatud hoolimatu ütlus „Peab olema pime, et mitte mõista üht- või teistsuguseid asju“ ei tee nägemiseta inimestele rõõmu. Hoolivuse, meditsiinilise ja vaimse pimesuse ning nii- või teistsuguse nägemise üle sai mõtiskleda 28. juulist 3. septembrini Tallinna Kunstihoone galeriis näitusel „Nägemise õpetus“.

TEKST: Priit Kasepalu, Eesti Pimedate Raamatukogu teabejuht, Eesti Pimedate Liidu aseesimees FOTOD: Annika Haas

Fotode, skulptuuride, videote ja installatsioonivõtete koosmõjus avaldunud kunstiprojektis pakkusid mõtisklemiseks ainst fotograaf Annika Haas ning skulptorid Elo Liiv ja Jekaterina Kultajeva. Nad tõstasid semiootilist lähenemist kasutades sotsiaalse pimesuse temaatika ning esitasid palju küsimusi. Kuidas õppida ja õpetada nägema? Kas pimesus märgib ainult füüsilist puuet või on sel ka muid tähendusi?

Valge kepi päev andis inspiratsiooni

Pressi- ja dokumentaalfotograafi Annika Haasi ärgitas neisse teemadesse süvenema 2014. aasta oktoobri keskel autosõidul Valgast Tallinna kuulud raadiouudis ülemaailmsest valge kepi päevast. „Tundus väga ülekohtune, et üks osa inimkonnast pole määratud tajuma ennast ja maailma ühe kindla meelega. Kas see päriselt on ikka nii, et pime inimene ei oska ega saa vaadata ning ei näe,“ mõtles Annika. Ta võttis eesmärgiks seda fotograafiavahenditega uurida ja anda pime- daile skulptuuride abil võimaluse end kõrvalt näha, kutsudes projektis osalema Jekaterina ja Elo – sotsiaalsete teemadega tegelevad skulptorid ning installatsioonikunstnikud.

Ärevusnoot ka modellidel

Näitusemodellid olidki seitseteist erinevas eas pimedat inimest. Ettevalmistus oli modellidele põnev – saadi ette- kujutus tööst foto- ja skulptuuriateljees ning uusi teadmisi neis valdkondades toimuvast. Tallinna Heleni Kooli õpetaja Kairi Ilmets oli noorima modelli, kevadel selle kooli 4. klassi lõpetanud Aron Leppiku saatja. Ta ütles: „Olles poseerimise ajal kohapeal ja kõike seda tajudes oli kogemus suurepärase. Kunstnikud löid kiirelt mõnusa kontakti ja turvalise olemise, laiendasid meie maailma. Sain elamuse juba pooleliolevaid töid nähes.“ Aron kinnitas: „Väga lahe oli – fotograaf ja skulptor olid toredad inimesed. Mõnus seltskond teeb alati tuju heaks – rääkisime elust ja tegime nalja ka.“

Kindlasti oli mõnelgi modellidest enne näituse avamist hinges väike ärevusnoot – kuidas nad jäid fotodele, mida ise ei näe, kuidas kujutas neid skulptor ja kuidas haakub kujutatud installatsioonidesse. Valminuga tutvudes ärevus kadus.

Võimalus tajuda mitmel tasandil

Näitus pakkus nägemise ja selle mõtestamise võimalusi erinevatel tasanditel. Pimedad inimesed said pai tehes ette- kujutuse, kuidas skulptuuridena kujutatud välja näevad. Aron Leppik ütles näituse avamisel, et meelde jäi skulptuur noore naise peast, mida puudutades oli tunda südamelöökide tukseid. Aroni väike öde Janett lisas, et sai näitusel teada, kuidas elada niisugusel viisil nagu tema vend. Väljapanekust meeldis talle kõige enam just venna kuju. Avamisel oli nägijail võimalik pimedatele inimestele küsimusi esitada. Selgitasin minagi, kuidas skulptuuri tajun.

Mõnel juhul võis pime näitusekülastaja saada väljapaneku ülevaate kiiremini kui nägija – teda abistasid punktkirjas juhised. Tuli aga nuputada, keda saatusekaaslastest oli ühel või teisel skulptuuril kujutatud. Näituse idee mõistmiseks oli külastajal vaja leida vastus küsimusele, miks olid modellide suured fotod paigutatud muutuva valgusega klaaskastidesse ja koolipoisi foto suurendatud punktkirja mustriks aukudega plaadi taha.

Sageli kunstinäitusi külastava pensionäri arvates ei ole sellelt näituselt saadud muljeid lihtne kirjeldada. „Mina tunnetan ühiskonna karedamat poolt. Need kolm kunstnikku on superinimesed, et pööravad tähelepanu inimestele, kes ei saa olla nii, nagu teised, ja toovad nad avalikkuse ette ning suhtuvad neisse väga empaatilisel. Mul olid vahepeal pisarad silmis,“ lisas ta.

Elo ema Salme Liiv ütles näituse kohta, et see on väga sügava tundega tehtud. „Pime mees Vello on meie peretuttav. Oleme palju koos olnud ja tema musitseerimist kuulanud. Hea, et on üks inimene, keda tunnen, ja keda on püütud skulptuuris ning fotos edasi anda,“ rääkis Salme. Näituse ajal sai ühes installatsioonis 77-aastase Vello Vardiga, kes samal ajal oli kodus, tänapäevaseid võimalusi kasutades otse suhelda.

Näitusele aitasid kaasa paljud head inimesed

Nägemispuudega inimeste seisukohast olid selle näituse tähenduse ja mõju olulisus ühiskonnale võrreldavad MTÜ Tantsupeomuseum äsjase projektiga „Mina näen“, mille

olema pime

raames selgitati pimedatele ja vaegnägemisega inimestele kirjeldustõlke abil tänavuse noorte tantsupeo etenduse sisu ja tehti reljeeffoonistega mõistetavateks kaunid tantsustrid.

Näituse „Nägemise õpetus“ heale kordaminekule aitas kaasa palju inimesi – lisaks disaini ja videoga tegelejatele ka punktkirjatrükkija, silmaarst, programmeerija ning pimedateõpetaja. Mitut valdkonda põiminud näitust toetasid Eesti Kultuurkapital, kultuuriministeerium, Tallinna Kultuuriamet, osäühingud Fotobrigaad, Kunst ja Pärimus, Aare Autopood ning Veinisõber.

Suur osa Tallinna Kunstihoone galeriis avatud olnud ja aasta lõpul või tuleval aastal Haapsalus, Võrus ning Pärnus pakutavast ekspositsioonist on adutav silmade abita. Neile, kes kaaluvad sellele näitusele minekut, julgustuseks – esitatu mõistmiseks ei pea olema pime. ●

Fotonäitusel esitati läbi fotode ja skulptuuri palju küsimusi. Kuidas õppida ja õpetada nägema? Kas pimesus märgib ainult füüsilist puuet või on sel ka muid tähendusi?

Nägemata nähtud

Aastast aastasse on suurenenud elektronkirjade arv ja vähenenud postiga saadetavate paberkirjade arv. Olen koolides nägemispuudega inimeste elu tutvustades küsinud, kas keegi tunnis olijaist kogub postmarke. Vastused on olnud eitavad. Poole sajandi eest oli markide kogumine õpilaste hulgas aga väga populaarne. Kogusin marke vaegnägijast koolipoisina minagi. Pärast nägemise kadumist jäid margialbumid kappi seisma.

TEKST: Priit Kasepalu, Eesti Pimedate Raamatukogu teabejuht, Eesti Pimedate Liidu aseesimees
FOTOD: Erakogu

Pimedatele ja vaegnägemisega inimestele abivahendeid müüv MTÜ Jumalalaegas andis 2009. aastal rahvusvahelise punktikirja looja Louis Braille' 200. sünniaastapäevaks „Minu margina“ välja juubelimargi. Internetiotsing näitas, et pool sajandit varem anti Louis Braille' mark välja ka tollases NSV Liidus. Tekkis huvi, kas taolisi marke on veel käibele lastud, ja kogumiskirg tärkas taas. Hakkasin koguma teemal „Pimedad ja vaegnägemisega inimesed“.

„Nägemata nähtud maailm“ – seda kujundlikku pealkirja kandis Louis Braille' 200. sünniaastapäeva üritustesarja lõpetanud Eesti Tervishoiu Muuseumi näitus. See andis pealkirja ka filateeliakogule.

Et kogutu ei jääks vaid enda teada

Et kogutu ei jääks vaid enda teada, pakkusin Eesti Rahva Muuseumi jääkeldris toimunud rahvusvahelisel filateelianäitusel „REFS Estonia 2010“ vaatamiseks ja hindamiseks valiku markidest, tervikasjadest, postkaartidest ning ümbrikest, mida ma ei ole näinud, ning nendest, kes ei ole näinud või on nägemise kaotanud. Äsja kogumist alustanule ootamatult pälvis 16-leheküljeline selgitustega ekspositsioon hõbetatud pronksmedali.

Olen tutvustanud filateeliaekspositsiooni näitustel mitmes raamatukogus ning Eesti ja Soome saatusekaaslastele nende ühingutes. Loodan, et peagi saavad seda uudistada Eesti Puuetega Inimeste Koja ürituste külastajad.

Et inimene, kes ei näe, kogub marke, on tulnud üllatusena nii nägijaile kui ka pimedaille. Kogumisele aitab palju kaasa internet, kuid nägijate abita päriselt hakkama ei saa. Oksjonikeskkondades ja kodulehtedel on selleteemaliste markide andmed. Markidel, ümbrikel ja postkaartidel kujutatatu jääb otsingute tulemusel ja nägija kirjelduste põhjal meelde. Täpne ettekujutus jääb siiski saamata – selleks oleks vaja reljeefseid jooniseid, nagu kasutati tantsumustrite kirjeldamiseks

tänavusel noorte tantsupeol. Mõnelgi juhul tuleb paluda, et nägija kirjeldust kordaks. Näituseekspositsiooni lehtedele paigutamisel ja markide fotonurkadega kleepimisel nägija abita läbi ei saa.

Kõige hõlpsam on täiendada kogu internetioksjonitel. Sel teemal markide kogujaid ei ole palju ja enamjaolt võib täienduse saada alghinnaga. On juhtunud aga sedagi, et hind tõusis oksjoni käigus mitmekordseks.

“ Et inimene, kes ei näe, kogub marke, on tulnud üllatusena nii nägijaile kui ka pimedaille.

Keda pimedatest inimestest kujutatakse postmarkidel?

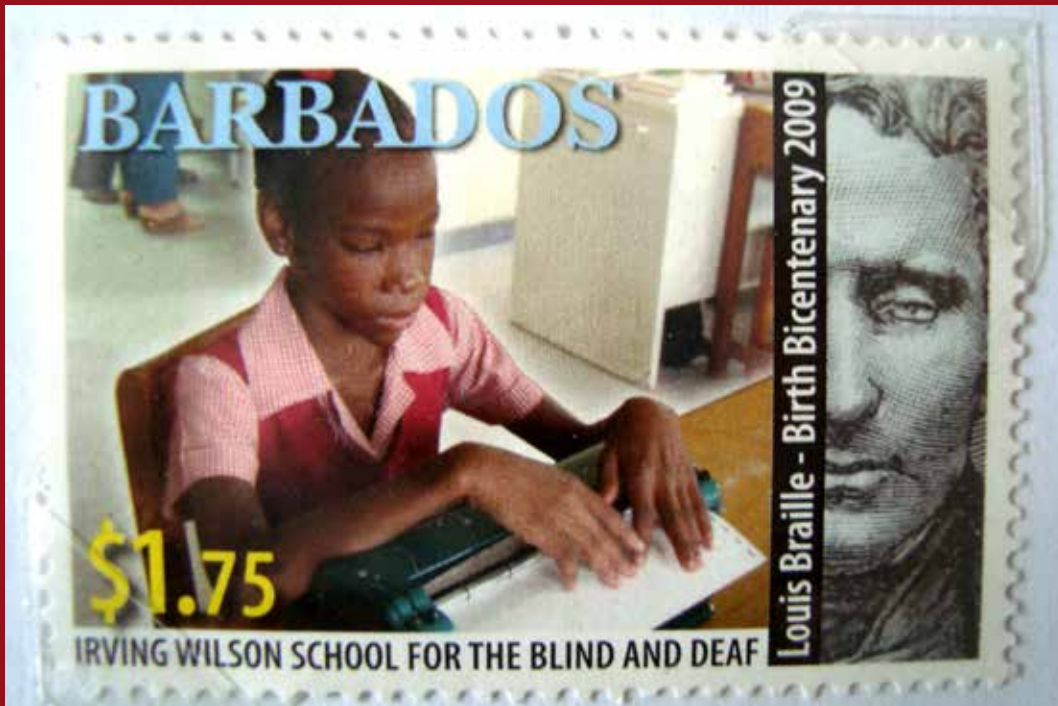
Eestis on veel teinegi filateeliahuviline, kes samal teemal kogub. Hinnanguliselt võib maailmas olla umbes 35 pimedateteemalist kogu.

Enim on pimedatest inimestest postmarkidel kujutatud prantslast Louis Braille'd. Palju marke anti välja just tema 200. sünniaastapäeva puhul. Leidub marke, millel lisaks tavakirjas tähistustele on ka sõrmedega loetav reljeefkiri. Punktikirjas on märgitud selle kirja looja nimi või margi hind.

Hollandis välja antud margiplokil on punktikirjas kirjutatud sõnad, tavakirjas aga osa nende tähti ära jäetud. Kõrval oleva Braille' tähestiku abil võib lugeda, millised sõnad on punktikirjas kirjutatud. Sellel, kes punktikirja ei valda, võib ka eksimusi juhtuda. Nii on ühe margi kujundaja soovinud kirjutada punktikirja looja nime tavaliste punktidenä, kuid eksinud ühe punkti asukohaga ja nimi ongi ebatäpne.

Eakamad inimesed mäletavad kindlasti Nõukogude-aegset tuntuimat pimedat – romaani „Kuidas karastus teras?“ autorit Nikolai Ostrovskit, keda on kujutatud ka postmarkidel. Teisi nägemise kaotanud ja markidel jäädvustatud tuntud inimesi teatakse aga vähem. Nende hulka kuuluvad inglise luuletaja John Milton, šveitsi matemaatik Leonhard Euler ja rootsi tööstur ning leiutaja, Nobeli füüsikapreemia laureaat Nils Gustaf Dalén. Ka saksa heliloojad Johann Sebastian Bach ja Friedrich Händel ning USA džässilaulja Ella Fitzgerald jäid elu lõpul pimedaks.

maailmast

Barbadose 2009. aasta mark Braille ja pimedat poisit pildiga. Poiss trükkib punkt kirjamasinal.

1.

2.

1. Austria värviiline mark, millel pime mees käesideme ja juhtkoeraga.

2. Hollandi margid, millel on ladina tähed ja punkt-kiri taustal.

Markidelt saab teavet pimekurtusest – üliraskest liitpuudest. Tuntuim pimekurt inimene oli USA kirjanik ja ühiskonnategelane Helen Keller.

Kogumisteema ei piirdu vaid pimedate ja vaegnägemisega inimeste ning nende õppimise, töötamise ja organisatsioonidega. Markide hulgas on näiteks ka pimesuse ennetamisele tähelepanu juhtivaid ja silmaarstide tööd tutvustavaid. On

marke pimedate inimeste usaldusväärsetest abilistest – juhtkoertest. Markidelt selgub, et erinevates riikides on nägemispuudega inimeste elukorraldus olnud erinev – juhtkoeri kujutati markidel märksa varem, kui neid Eestis koolitama hakati, pimedaid inimesi on kujutatud kollaste kolme musta täpiga käesidemetega, mida Eestis kasutati viimati pärast Teist maailmasõda. ➔

Priidu margialbumi esimene lehekülg, millel on juhtkoerte piltidega margid.

Huvitavad on reljeefse punkt kirjaga margid. Nii on soomlastel juba mitu aastat võimalik saata punkt kirjas tähistusega markidega kirju. Markidel, millel on kujutatud looduse teemasid ja invasportlasi, on punkt kirjas märged, et need margid on kasutamiseks riigisiseste kirjade saatmisel.

Kogus on ka pimedate kirjavahetuse ümbrikke ja tervikasju. Kuni 2007. aastani toimus Eestis pimedatele mõeldud kirjade riigisisene edastamine tasuta ja nende märgistamiseks kasutati Eesti Posti trükitud märgiseid. Kui need otsa lõppesid, kleebiti ümbriku märgise koopiamašinal paljundatud vähendatud koopia. Nüüd on need märgised saanud ajalooks.

“ Hinnanguliselt võib maailmas olla umbes 35 pimedateteemalist kogu.

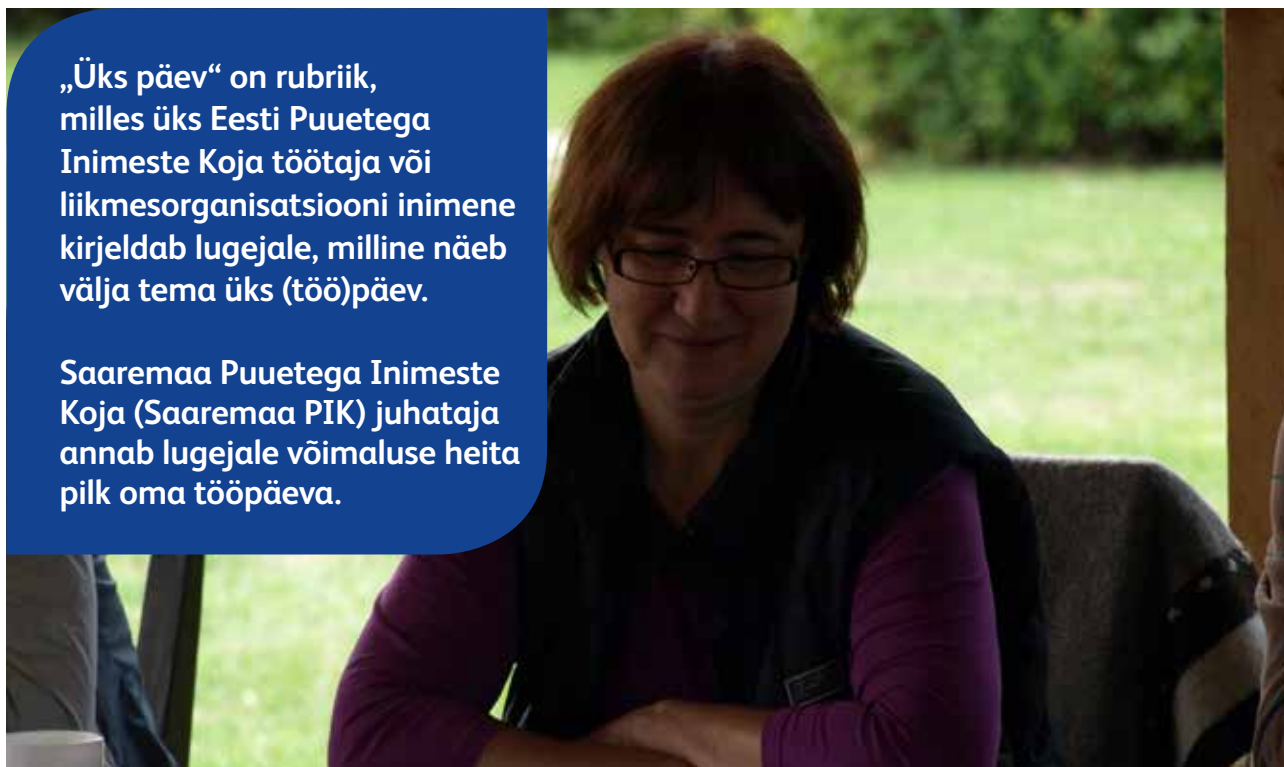
Postmarkide kogumine annab uusi teadmisi

Kogujale on põnev ja uusi teadmisi andev, kui kogusse lisandub temast varem mark või postkaart. Nii on USAs välja antud Louis Braille' 100. surmaaastapäeva märkiv ümbrikule kleebitav vinjett. Mitme enne Teist maailmasõda Eestis välja antud heategevuskaardi müügist saadud puhastulu anti pimedate toetuseks. Ligi sajandivanusel Bosnia ja Hertsegoviina margil on näha,

kuidas Esimeses maailmasõjas nägemise kaotanud noormees liigub, käsi nägijast neuu õlal – valget keppi siis veel ei tuntud. Postkaardilt selgub, et USAs asutati eelmise sajandi alguses koole mustanahalistele pimedatele õpilastele. ●

„Üks päev“ on rubriik, milles üks Eesti Puuetega Inimeste Koja töötaja või liikmesorganisatsiooni inimene kirjeldab lugejale, milline näeb välja tema üks (töö)päev.

Saaremaa Puuetega Inimeste Koja (Saaremaa PIK) juhataja annab lugejale võimaluse heita pilk oma tööpäeva.

Tavaline päev Saaremaa PIKis

Otsustan, et võtan nn pikema hommiku, kuna sotsiaalkindlustusameti (SKA) järelevalve tõttu on ilmselt vaja öhtul kauemaks jääda.

TEKST: **Veronika Allas**, Saaremaa PIK-i tegevjuht FOTOD: **Erakogu**

8.15 helistab juhtumikorraldaja SKAst, et arutleda rehabilitatsioonikliendi plaani teenuse muutmise üle. Lõpuks lepime kokku, et kaasame ka valla sotsiaaltöötaja, kes olukorda kõige paremini teab ja tunneb. Juba tuleb järgmine kõne meie projektijuhilt Marjult, kes täpsustab erihoolekandeteenuste klientide homse väljasõidu üksikasju. Seejärel helistab meie koja raamatupidaja Marite, et majaperenaise sünnipäeva korraldamist arutada. Tundub, et Marite on eelnevalt kõik läbi mõelnud ja nüüd jääb üle asjad käiku anda.

Koer seisab ukse juures jalad risti ja vaatab anuva pilguga, et noh – kohe, kohe... Trepist alla minnes heliseb uuesti telefon – õnneks on see koolituse pakkumine, mille saan ära öelda.

Siis tuleb telefonikõne Sakadak OÜ juhatajalt Jürilt, kellel on tekkinud probleeme töötamise toetamise kliendiga ja kes tahab teenusest loobuda. Lepime Jüriga kokku, et las klient puhkab paar nädalat ja siis vaatame uuesti – kindlasti on vaja öelda, et raha ta kodus olemise eest ei saa – puhkuserahad on juba käes!

Koer piilub mind ja nihkub külg ees keelatud piirile lähemale. Kutsun ta tagasi ja mängime veidi palli. Helistab tütar ja küsib, et kas olen kursis ID-kaardi turvalisuse probleemidega ning hoiatab igaks juhuks. No OK! Püüan meeles pidada, aga mida selle teadmisega ikka peale hakata. Töö tahab ju tegemist!

Tõised päevad Saaremaa PIKis.

Jõuan tööle umbes **9.30** ja satun kohe vastamisi inimesega, kes vajab ametliku kirja koostamisel abi ning lisab, et keegi oli ta just meie majja suunanud. Hakkame siis kohe kirjutama. Kiri valmis, abivajajale head soovid kaasa ja kohe hüüab Saaremaa PIK rehabilitatsiooniteenuse koordinaator Kersti, et vaja on kiiremas korras SKA järelvalvet huvitavad materjalid üle vaadata.

Ukse vahelt hõikab Merle, et õuetööd on tehtud ja viimased talvepuudki kuuri lapitud ning nüüd tahaks koju minna. Ikka-loomulikult – 1000 tänu ja kohtumiseni homme. „Tule kindlasti väljasõidule ka!“ Skaibis teatab rehabilitatsiooni sotsiaaltöötaja Marianne, et jõuab kokkulepitust pool tundi hiljem kohale, kuna klient soovib teda töötukassasse saatjaks. Ja-jah! Tee aga tööd, muidu tuleb armastus, naeran vastu.

Uksele ilmub meie maja Mati ja küsib, et kas tuba on nüüd kenasti valge? Ah, mis, ahsoo, no muidugi märkan alles nüüd, et meie „võlur“ Mati on lakke korralikud päevavalguslambid pannud. No sellepärast mu kohtvalgusti arvuti kohal ongi kustus. Ja mina veel mõtlesin, et mis meie toas täna teistmoodi on? Eksole... Aitähhh, Mati!

Maja perenaine Marje tuleb küsima, et ehk peaks tagumise toa ahju ära kütma – niiske on juba! Ühise arutelu tulemusena leiame, et ehk homme või ülehomm – hoiame puid kokku, ei tea, mis talv toob! Siis lükkab Kersti otsustavalt ukseid kinni ja sikutab kaustad lauale. Kell on ootamatult 12

saanud ja 3 tunni pärast peavad kõik paberid vinks-vonks korras olema.

Tunni aja pärast jõuab Marianne kohale ja selgub, et nad on Marju ja Maritega vahepeal lõunasöögi toomise kokku leppinud. Oh, kui hea, kui harva süüa antakse :). Tuleb Avo, kaasas oma aia õunad ning üks tass kohvi meie uuest kohvimasinast. Elu on lill!

Vaatan arvutis kirjad üle. „Kojale on hoti peal kah paar kirja,“ hüüab Kersti. No ei saa aru, kuidas ta kõike suudab, endal 9 ametit, nagu Hunt Kriimsilmal! „Tere, mina olen SKAst, järelvalve, jõudsin varem kohale,“ kõlab rõõmus hääl uksele. Kell on alles **14.30**, aga ongi parem, saame varem ühele poole.

Lõpetamegi **poole viie paiku** ja lepime kokku edasistes tegevustes. Saan puudujääke registrites (MTR, TÖR) kohe parandama hakata, puuduolevad materjalid aga saadame meilile, kuna need on olemas. Marianne viib Kersti bussile ja ütleme „Homseni!“

Jään rehabilitatsiooniteenuse pabereid „paikama“, kuni avastan ootamatult, et kell hakkab pool seitse saama ning maksuamet lööb oma andmete „tikri“ lukku. Eksole, paar viimast nime ainult veel! Aga ega kõrgema võimu vastu saa. Vaja minulgi kodu poole minna. Läbi Kuressaare linna vaiksete tänavate läheb ca 3 km jalgrattal mõnusalt.

Tere, mu kallid, olen kodus!

Mõtteid universaalsest disainist

TEKST: Kai Kuusk FOTO: Erakogu

Mõned aastat tagasi sõitsime koos ühe teise juhtkoerakasutajaga uue ja uhke Elroni porgandiga heade mõtete linnast – Tartust – pealinna. See polnud meie esimene sõit selle innovatiivse ja moodsa rongiga, kuid see oli esimene kord sõita omapäi, ilma ühegi kaasas olnud saatjata (välja arvatud meie truud juhtkoerad). Julgust taoliseks iseseisvaks reisimiseks/liikumiseks andis lahendus, kus uued rongid olid varustatud teavitussüsteemiga, mis informeerib reisijaid peatustest. Sõitsime toona Eesti Puuetega Inimeste Koja konverentsile, kus käsitleti teemat „universaalne disain“.

See oli esimene kord, kus ma niisuguse sõnapaariga kokku puutusin ja kus ma hakkasin palju laiemalt teemat mõistma. Jah, ma olin küll varasemalt kursis kõiksugu erinevate ligipääsetavust puudutavate küsimustega, kuid polnud kunagi teadlikult laiendanud seda mõistet toodetele, teenustele või üldisele ligipääsetavusele. Universaalne disain on midagi sellist, kus lahendus vastab juba algselt kõikide potentsiaalsete kasutajate vajadustele, sõltumata nende eest, kehakujust, erivajadusest ja võimetest. Kas olete mõelnud, kui palju universaalse disaini lahendusi Teie oma igapäevases elus kasutate? Vahel me isegi ei teadvusta endale, et ohoo, ka see on universaalne disain. Üks kõige populaarsemaid on automaatuksed – tavakodanikule mugav, kuid lapsevankriga lapsevanemale, liikumispuudega inimesele või raskeid poekotte tarivale inimesele supermugav, kui mitte vältimatu. Või audioraamatud. Kui audioraamatud olid ennist mõeldud ja kohandatud nägemispuudega inimestele, siis aina enam tehnikaajastule üle minnes on audioraamatud levinud ka massidesse. Või võtame sellise lihtsa, kuid tragi abilise nagu niidistaja – pimedale vältimatu abimees, kuid mitte ainult, sest niidistajat kasutavad ka täiesti terved inimesed. Või hambaharjapakend. Mitte küll kõik, aga osad firmad on samuti võtnud oma pakendite kujundamisel kasutusele universaalse disaini elemente, mis laseb pakendit lihtsamalt avama. Kuid tulles tagasi uute rongide ja ka trammide ning nendes kasutatavate teavitussüsteemide juurde, mis samuti on üks universaalse disaini lahendustest, siis tõesõna – see on üks ütlemlata mugav ja tänuväärne lahendus. Ainus, mis mulle uute trammide ja rongide juures eriti ei meeldinud, oli nupuvajutamise-süsteem. Mulle kui pimedale põhjustas see süsteem pinget, no et kas ma leian nupu ikka õigeaegselt üles? Et kui tramm või rong väljub, siis kas ma olen rõõmsalt tramm/rongi sees, mitte ei jää kurva näoga perroonile seisma? Kuid õnneks praktika

TUTVUSTUS: Kai Kuusk on rõõmsameelne noor naine, kes hakkas 21-aastaselt diabeedi tõttu nägemist kaotama. Kuigi tänaseks on Kai 100% pime ja diabeet on põhjustanud mitmeid teisigi tüsistusi, ei ole ta pead norgu lasknud ega elule alla vandunud. Talle meeldivad uued ja huvitavad ettevõtmised ning sellel seiklusterohkel teekonnal on tema teejuhiks ja sõbraks juhtkoer Janet.

viib tulemusteni – peagi sai minust vana trammihunt. Kui nupumure sai seljatatud, siis tekkis uus probleem...

Viimase poolaasta jooksul olen ma liigagi tihti sattunud olukorda, kus hüppan rampväsinuna tramm, tiksun oma mõtetes ja ühtäkki tulen unelevast seisundist reaalsusse, kuna avastan ehmatusega, et tramm nr 4 ei teavita taas peatuseid. Seda mittekõnelemist olen täheldanud just õhtustel trammidel. Ei tea, kas trammijuht tüdineb pidevast peatusteteavitamisest ära ja lülitab teavitused välja või milles asi? Igal juhul kui trammijuht märkab, et pime inimene tuleb peatuses peale, siis võiks tramm ikka rääkima panna. Sest mis kasu meil universaalsest disainist on, kui asi on olemas, aga ei toimi. Ikka seisame lõhkise küna ees, olgu see disain ükskõik kui universaalne. ●

Summary

Estonian Chamber of Disabled People have since 1994 been issuing the „Sinuga“ /“With you“ Magazine 2-4 times a year. The Magazine is distributed via EPIK membership and is as well available in many public libraries. The current autumn issue is reaching us while the EPIK team is preparing a major conference on accessibility. During 2 days we will be discussing EU Accessibility Act – a proposal that is addressing accessibility of e-services like e-commerce, self-service terminals, telecommunication, e-books, smartphones etc. The proposal also addresses the topic of accessibility of the built environment where the above-mentioned service units are placed.

October 6th -7th in Narva and in Tallinn, we are discussing the content of the EU Accessibility Act, but are also taking a look at accessibility more widely – how to make full accessibility a reality at local level, how to communicate the approach and need better, how to promote the idea of accessibility as a human right, involving all stakeholders, private companies – providers of services and needed technology, the public and all the way to local community level.

The Conference is a huge responsibility also as it is one of the official events in frames of the Estonian presidency of the Council of the European Union. Conference will host up to 200 guests from Estonia and from other European countries. All that has to be organised and run smoothly also from a logistical point of view.

How it all will sort out remains to see. The „Sinuga“ Magazine will be in your hands just for the Conference and the experiences from the exercise will be available only later.

The project is co-funded by Estonian Government Office in co-operation with National Foundation of Civil Society. The overall expenses like the travel and accommodation cost of guests arriving outside Estonia will as well be supported by European Disability Forum. The initiative is also backed up by Narva and Tallinn cities. Thanks a lot for all contributors.

The „Sinuga“ Magazine autumn issue is despite above-mentioned big efforts keeping a traditional line. There are more articles this time covering the changes in the social system: changes in applying disability, acquiring rehabilitation or technical aids. We are telling, what have been EPIK-s recent tasks, there is an overview on how drafting the UN CRPD shadow report have been progressing. Emotional reading is certainly the interview with Zenja Volohhonskaja, who is sharing her experience from raising a disabled kid and explaining, what challenges Russian speaking families are facing in Estonia.

We are also addressing accessibility to culture and are presenting a newly produced booklet, where organising cultural events in an accessible way is described. People with visual impairments are sharing their experiences from the Estonian Dance Festival, held in the beginning of July, where efforts were made making the event better accessible for that target group.

Autumn issue is also bringing to you information about an interesting exhibition and about a dancing performance, soon put on the scene. An interesting story is telling you how to collect stamps, if you are visually impaired.

Wishing you a nice autumn and good reading!

Fotomeenutusi EPIKoja suvekoolist 2017 Viljandimaal.
Photos from EPIK Summer School in 2017 in Viljandi Country.